

ABD'de İsyân Büyüyor

Tarihsel Kavga Devam Ediyor

Serhat Koldaş

ABD’de İsyân Büyüyor, Tarihsel Kavga Devam Ediyor

Serhat Koldaş

Haziran 2020 - Şubat 2021

marksist.com

e-broşür dizisi: 23

ABD'de İsyân Büyüyor

Tarihsel Kavga Devam Ediyor

Serhat Koldaş

George Floyd'un sokak ortasında polis şiddetiyle boğularak vahşice katledilmesi üzerine başlayan protestolar günden güne büyüyor. Emperyalist hiyerarşinin tepesinde yer alan ABD'nin dört bir yanında yükselen kitlesel protesto dalgası şimdiden 140'ın üzerinde kente yayılmış durumda. ABD egemenlerinin "özgürlükler ülkesi" olarak pazarladığı ülkede onlarca kentte sokağa çıkma yasakları ilan edilirken kitleler Beyaz Saray'a yürüdü. İstihbarat, kısa bir süreliğine de olsa, ABD başkanı Trump'ı Beyaz Saray'ın altındaki sığınmağa götürüp korumaya aldı.

Öfkeli kalabalıklar polis arabalarını, karakolları yakıyor, mağazaları "yağmıyor". Kapitalizmin o tartışılmaz kutsal ilkesini, "özel mülkiyetin dokunulmazlığını" ihlâl ediyor. Ulusal Muhafızlar denilen tepeden tırnağa silahlı askerî güçler, zırhlı araçlarla "kamu düzenini koruma" bahanesiyle sokakları, meydanları işgal ediyor. Şimdiden 21 eyalette Ulusal Muhafız sokağa indirilmiş durumda. Kolluk güçlerinin göstericilere müdahaleleri sertleşiyor. Ancak öte yandan ABD'nin pek çok yerinden, Ulusal Muhafızın protestocularla beraber Floyd için saygı duruşunda bulunduğu görüntüler de geliyor.

Tarihte gerçekleşen tüm isyanların patlak vermesine vesile olan tetikleyici bir olay vardır elbette. Ancak görünürdeki bu tetikleyici olay bardağı taşıran damladır sadece. Büyük toplumsal hareketler, sistemin çelişkilerinin, kitlelerin biriken öfkesinin sonucudur. Kapitalizm, tarihinin en ağır kriz dönemlerinden birini yaşıyor. ABD'de son 3 ayda 43 milyon insan işini kaybetti. Sosyal güvencelerden yoksun, gelecek kaygısı taşıyan yoksul kitleler için "Amerikan Rüyası", gökdelenlerin tepesinden aşağı itildikleri bir kâbusu andırıyor.

Bardağı taşıran damla

Kamyon şoförü Floyd'un gözaltına alınma sebebi 20 dolarlık sahte bir banknotla alışveriş yaptığı iddiası. Amerikan Merkez Bankası FED yetkilileri her fırsatta "sınırsız dolar basabiliriz" diyorlar. Yani sermayenin çıkarları için karşılığı olmayan trilyon dolarları bankalara ve dünya piyasalarına pompaladıklarını ilân ediyorlar. Küresel finans-kapitalin, borsa spekülâtörlerinin, büyük patronların hesaplarına trilyonlarca dolar akıtmak, faturasını da vergilerle soyulan halklara ödetmek serbesttir bu sistemde. Ama bir emekçiyseniz, yoksul bir siyah, hayatta kalmaya çalışan bir mülteci, geçim derdindeki bir işsiz... Alışverişte kullandığınız 20 dolarlık banknotun sahte olduğundan şüphe edilirse... İşte o zaman gırtlığınıza çöküverirler.

Floyd gözaltına alınırken kelepçelenip etkisiz hale getirilmişti. Buna rağmen polis 9 dakika boyunca yerde yatan adamın boğazına diziyle çökmeye devam etti. Etraftaki insanlar polis şiddetine tepki gösterdiler. 3 ayrı kişi cep telefonu kameralarıyla farklı açılardan dakika dakika görüntüledi olayı. Polisin "nefes alamıyorum" diye seslenen adamı kasten boğduğu açıkça görüntüledi. Çaresiz durumdaki adamı kasten öldüren polislerin, ırkçı-faşist canilere özgü bir ruh haliyle cinayet işledikleri ayan beyan ortadadır. Cani polisler Floyd'u öldürdükten sonra da gayet soğukkanlı biçimde, hiçbir şey olmamış gibi işlerine devam ettiler. "Yanlışlıkla öldürmüş" ya da "pişmanlık hisseder" bir halleri yoktu bu faşistlerin. Buna rağmen katil 4 polisin sadece görevden alınmasıyla yetinilmişti. Protestoların patlak vermesi üzerine katil polislerden sadece biri tutuklandı. Üstelik 3. dereceden cinayetle suçlanarak... Polis cinayetinin görmezden gelinmesi, yükselen tepkiler üzerine suçun hafifletilmeye çalışılması elbette düzenin kolluk güçlerini koruma refleksini yansıtıyor. Ama bunun da ötesinde Amerikan kapitalizminin işleyişinde ırkçılığın ne denli derin kökleri olduğunu bir kez daha ele veriyor.

ABD'de polisin her yıl öldürdüğü insan sayısı 1000'in altına hiç düşmüyor yıllardır. Polisin insan öldürmesi sıradandır; bir yoksulu, göçmeni ya da Afro-Amerikalıyı öldürmesi vaka-i adiye. Kötülük sıradan; ırkçılık sıradan ve yaygın... Trump gibi kibirli, ırkçı bir milyarderi siyasal sistemin zirvesine taşıyan ABD kapitalizmidir. Ancak ABD toplumu, bunlardan ibaret olmadığını bir kez daha ilan ediyor dünyaya.

Kapitalizm ve ırkçılık

Hiçbir ezme-ezilme ilişkisi yoktur ki, ezilenler ezenler tarafından aşağılanmasın. Ezen tarafta yer alanlar da nihayetinde insandırlar ve kendi durumlarını rasyonalize etmek, vicdanlarını rahatlatmak, toplumsal meşruiyet zeminini bulmak zorundadırlar. Köle sahibi, kölesinin henüz yeterince evrimleşmemiş olduğuna inanmalıdır. Şirket sahibi, kendi yatırımı ve becerisiyle övünür, işgücünü sömürdüğü işçiden daha üstün olduğundan asla şüphe etmez. Ezen ulusun milliyetçisi, kendi kimliğini yüceltirken, ezilen ulusu türlü hakaretlerle aşağılar. Kadın cinayeti işleyen “namus” uğruna öldürmüştür. Tecavüzcü tahrik edilmiştir. Dayak yiyen kadın mutlaka hak etmiştir! İrkçi, kendinden olmayanı, kendisiyle eşit insan olarak algılayamaz. Ezenler, kendi ayrıcalıklarını her daim “haklı” görme eğilimindedir. Kısacası, toplumsal eşitsizlikler üreten her toplumsal düzen, mevcut eşitsizlikleri meşru kılacak ideolojik argümanları da üretir.

İrkçi önyargıların tarihsel kökleri çok daha eskilere uzansa da, ırkçılığı bir ideoloji haline getirip sistematik olarak kitlelerin zihnine işleyen kapitalizmdir. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte 18. yüzyılda sömürge imparatorlukları kurmaya girişen Avrupalı egemenler, sömürgeciliği haklı göstermek üzere ırkçılığa sarıldılar. Egemen sınıfın çıkarlarının hizmetindeki “bilim”, insanların fiziksel özelliklerinin, yeteneklerinin, hatta karakterlerinin ve zekâlarının ırksal olduğunu “keşfetmişti”. Beyaz tenliler üstün ırka mensup sayılıyor, ikinci sırada sarı ırk, üçüncü sırada siyah Afrikalılar, dördüncü sırada da “Kızılderililer” yer alıyordu. “Üstün” beyaz ırka mensup egemenler, Asya’yı ve Afrika’yı sömürgeleştirdiler. Milyonlarca Afrikalıyı esir alıp, Amerika’daki büyük toprak sahiplerine köle olarak sattılar. “Kızılderili” olarak adlandırdıkları milyonlarca Amerikan yerlisini katlettiler. Egemenlerin hizmetindeki bilim adamları, filozoflar ve din adamları da tüm bu zalimliklere kılıf diktiler.

1823 yılında yayınlanan Britannica Ansiklopedisinde siyah ırkın özellikleri şöyle sıralanıyordu: tembellik, ihanet, kindarlık, acımasızlık, arsızlık, hırsızlık, yalancılık, saygısızlık, sefahate düşkünlük...

19. yüzyıl sonlarında burjuva sosyologlar, Charles Darwin’in evrimsel biyoloji alanındaki “doğal seçim” kuramını çarpık bir biçimde sosyal alana uyarladılar. “Sosyal Darwinizm” adı altında, daha fazla evrimleşmiş olan beyaz ırkın “kültürel üstünlüğü” ve ötekilerin “aşağı ırklar” olduğu tezleri savunu-

luyordu.

Nazi ırkçılığı, sosyal Darwinist görüşleri basamak olarak kullanıp “ari ırk” fikrini ileri sürecekti. “Üstün ve safkan Alman ırkı” dünyaya hükmetmeli, diğer ırklar üstün ırkın emri altında yaşamalıydı. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşının eşiğinde Alman sermayesi, ırkçılıkla zehirlediği Alman halkını kendi çıkarları için girişeceği o korkunç savaşa ve soykırımlara hazırlıyordu. Ari irka ulaşmak için Alman ulusu, Yahudilerden, Çingenelerden, komünistlerden, hastalardan, yaşlılardan hatta ırkın saflığını bozabilecek olan engellilerden arındırılmalıydı. Böylece tüm toplumsal sorunlar sona erecekti bu ucube ideolojiye göre.

“Çoğu din adamı, tanrının insanları tek bir ırk olarak yarattığını, ama bazı insan topluluklarının yozlaşmış bozulduğunu ve böylece ortaya diğer ırkların çıktığını söylüyordu. Buna göre en az bozulan beyaz ırk, en çok bozulan ise siyah ırktı. Özellikle köleciliğin yaygın olduğu ABD’de egemen sınıfın pek hoşuna giden bu düşüncelerin savunucuları, eğitimin de doğuştan gelen becerilere göre yapılması gerektiğini, örneğin siyahların el ve güç gerektiren işleri yapmak üzere, beyazlarınsa zekâ gerektiren işleri yapmak üzere eğitilmesi gerektiğini söylüyorlardı.” (Kerem Dağlı, *Kan Safsatası, Irkçılık ve Faşizm*, marksist.com)

20. yüzyılın ilk yarısında dönemin az-çok gelişmiş tüm kapitalist ülkelerinde egemen sınıflar nezdinde çok sayıda taraftar bulan öjeni kuramı; engelli, hasta, homoseksüel, suçlu hatta başarısız insanların toplumdan ayıklanması; güçlü, sağlıklı, soylu bireylerin evlenip bolca çocuk yapması yoluyla ırkının evcil hayvanlarda olduğu gibi “ıslah edilmesi” gerektiğini ileri sürüyordu. Böylesine hastalıklı fikirlerin türeyip yaygınlaştığı dönemin aynı zamanda dünya kapitalist sisteminin temellerinden sarsıldığı, ekonomik krizlerle, hegemonya kriziyle, devrimler, karşı-devrimler ve savaşlarla karakterize olduğu bir döneme denk düşmesi elbette tesadüf değildir.

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşında faşist cephenin yenilgisi sonrasında, dünyanın hemen her yerinde ırkçılık –en azından görünürde– resmî kurumlardan ve burjuva akademi dünyasından dışlanmaya başladı. 50’li yıllardan sonra gelişen genetik bilimi de, ırkçı fikirlerin sadece safsatadan ibaret olduğunun bir diğer ispatı oldu.

“Biyolojik anlamdaki «ırk» tanımlaması aslında bize bugün dünyada insanlar

arasında hiçbir «ırk»ın bulunmadığını söylemektedir. Yani Alman, İtalyan, Kürt, Türk, Fransız, Ermeni ya da Japon dediğimiz zaman aslında ırklardan değil siyasi ve/veya etnik/kültürel gruplaşmalardan bahsetmiş oluruz. (...) Sonuçta insana fiziksel ve biyolojik özelliklerini veren DNA'sındaki gen dizilimidir ve bu açıdan bakıldığında bilim bize insanlar arasında ırksal farklılıklar olmadığını söylemektedir. Örneğin siyahî bir Afrikalıyla bir Çinli arasındaki genetik farklılık %0,2 düzeyindedir. Güya ırksal farklılıkları belirleyen ten rengi vb. fiziksel farklılıklar ise bu %0,2'nin sadece %6'sını oluşturmaktadır. Yani genetik olarak aradaki «ırksal» fark %0,012'dir!" (Kerem Dağlı, *age*) Bu küçük farklılıkları belirleyen de insanların yaşadığı çevre koşulları ve ne ölçüde diğer insan topluluklarından yalıtık kalıp kalmadıklarıdır.

ABD'de köleliğe karşı mücadele ve sosyalizm

Amerikan İç Savaşından bu yana ABD'de Afro-Amerikalıların ırkçılığa karşı verdikleri mücadelenin tarihine bakmadan bugünkü Amerikan toplumunu anlamak mümkün değildir.

Köleliğe ve ırkçılığa karşı mücadele sosyalist hareketin tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Kölelik ve ırkçılık, egemenlerin gerek işçi sınıfının içerisine, gerekse de işçi sınıfı ile ezilenler arasına ördüğü kalın duvarlar olagelmıştır. İşçi sınıfının devrimci birliğinin önüne dikilen bu engeller, sömürü düzeninin ayakta kalabilmesinde ve kendini yeniden üretebilmesinde kritik roller

üstlenmiştir.

Kapitalizm, 16. yüzyıldan itibaren Karayipler’de, şeker tarımı işletmelerinde köleliği yeniden keşfetti. Kuzey Amerika’da aynı sömürü önce tütün sonra pamukla sürdürüldü. Kuzey Amerika’nın henüz İngiliz sömürgesi olduğu bu dönemde İngiliz burjuvazisi köle emeğiyle zenginleşiyordu. Marx Kapital’de bu durumu şöyle tasvir ediyordu: “İngiltere’de pamuk sanayiine çocuk köleliğinin girmesiyle eş zamanlı olarak, ABD’de siyahlara yapılan muamele, ticaretle ilgili sadece kâra, kazanca ve çıkara dayalı bir sömürü sistemine dönüştü. (Ve böylece) sermaye, bütün gözeneklerinden kan ve balçık sızarak dünyaya geldi.”

1775-83 arasında Amerikadaki 13 koloniyle İngiltere arasında yürüyen savaşın sonucunda bağımsızlık elde edildi ve ABD kuruldu. Ancak köle emeği kullanılan Güney eyaletleriyle İngiliz tüccarların sıkı ticari ilişkileri devam ediyordu.

Yeni Dünya’nın, Hindistan’ın ve Güneydoğu Asya’nın yağmalanmasının yanı sıra pamuk, şeker ve kölelerin Atlantik ötesi ticaretiyle gerçekleştirilen sermayenin ilksel birikimi, burjuvazinin şaşılacak biçimde zenginleşmesini sağladı. ABD’nin Güney eyaletlerinde kölelik, kapitalist sömürünün bir biçimiydi. Köle emeği kullanan tarım işletmeleri geliştirmekte olan dünya pazarı için üretiyorlardı.

İşçi hareketinin güçlenmesi ve politik mevziler edinebilmesiyle, köleliğin kaldırılması ve ırkçılığın geriletilmesi arasındaki ilişki Marksizmin kurucuları tarafından çok erken tarihlerde tespit edilmişti. Marx 1846 tarihinde Rus dostu Annakov’a yazdığı mektupta kapitalizmin kölelikle yakın bağına işaret ediyordu:

“(…) kölecilik, tıpkı makineler, kredi vb. gibi günümüz sanayiinin üzerinde döndüğü mili oluşturur. Kölelik olmadan pamuk, pamuk olmadan da modern sanayi olmazdı. Sömürgeleri değerli kılan köleliktir, dünya ticaretini yaratan sömürgelerdir, büyük ölçekli makine sanayii için gereken koşul ise dünya ticaretidir.”

1849’da basılan “Ücretli Emek ve Sermaye”de siyahların köleliğe yazgılı olduğuna dair yaygın varsayımı özetler: “Negro köle nedir? Siyah ırktan bir adam. (...) onu köle yapansa yalnızca belli ilişkilerdir.”

Marx'ın köleliğin kaldırılması konusundaki net duruşunu ne yazık ki o dönemde bütün sosyalistler paylaşmıyordu. Birleşik Devletler'deki Alman sosyalist siyasi göçmenlerden Hermann Kriege köleliğin kaldırılmasına açıkça karşı çıkarken, bazı sosyalistler (Wilhelm Weitling gibi) kölelik konusunda suskun kalıyordu. Kuzeydeki beyaz emekçiler, köleliğin kaldırılmasıyla özgür kalacak siyahların iş piyasasına gireceğinden ve ücretleri düşüreceklerinden kuşku duyuyorlardı.

1854'e gelindiğinde, Marx'ın New York'taki yakın çalışma arkadaşı Joseph Weydemer'in başında bulunduğu İşçi Birliği (Arbeiterbund) Amerika'nın batısında köleliğin yasallaşmasına açıkça karşı çıkabiliyordu. Köleliğin alanının daha da genişletilmesine destek veren herkesin halka ihanet ettiği vurgulanıyor; hem beyaz hem de siyah köleliğine bütün güçleriyle karşı çıkılacağı ilan ediliyordu. 1860'ta Marx, köleler arasında beliren hareketlerin önemini vurguluyor, Afro-Amerikalıları devrimci özneler olarak değerlendiriyordu.

Amerikan İç Savaşı henüz yeni başlamıştı. Marx, 6 Mayıs 1861 tarihli bir mektubunda savaşın gidişatına dair keskin öngörülerde bulunmuştu. Gü-

neyin savaş alanında başarılar kazanarak başlayacağını, fakat sonunda kaybedeceğini yazmış, “köle devrimi” olasılığından söz etmişti. “Hiç şüphe yok ki mücadelenin başlarında ibre, mülksüz beyaz maceracılar sınıfının tükenmez bir askeri milis deposu oluşturduğu Güneyden yana eğilecektir. Ama uzun vadede elbette Kuzey kazanır, çünkü gerektiğinde son koz olarak bir köle devrimi kartını oynayabilir.” (Marx-Engels, *Collected Works*, c.41, s.277)

Nitekim 1863’de Lincoln, “nihayet” köleliğin kaldırıldığını ilan edecekti. Böylelikle 200 bin siyah Kuzey’deki Birliğin ordusuna katıldı. 300 bin köle Güney eyaletlerinden Kuzeye kaçtı. Güney’in ekonomisi çökmeye başladı. İç savaş, tam da Marx’ın öngördüğü biçimde kazanılacaktı.

Marx, köle sahiplerinin egemen olduğu Güney eyaletlerinin oluşturduğu Konfederasyona karşı Kuzeyi destekliyor; Abraham Lincoln’ün köleliğin kaldırılması konusundaki uzlaşmacı tutumunu sert bir dille eleştirerek radikallerin yanında yer alıyordu. Marx, Lincoln’ün kararsız tutumlarını eleştirirken, Birlik’in savaşta siyah birlikler kullanarak, köle ayaklanmalarını teşvik ederek, devrimci yöntemlerle mücadele etmesi gerektiğini tekrar tekrar vurguluyacaktı.

1861’de Engels’e yazdığı bir mektupta Marx, kölelik konusunda Güneyin bağınazlığı, buna karşın Kuzeyin korkak tavrından söz ediyor; iç savaşın bu kadar gecikmesinin sebebinin, Kuzeyin 50 yıldır taviz üzerine taviz vererek kendini alçaltması olduğunu tespit ediyordu. Kuzey-Batı eyaletlerinde kendi hesabına çalışan küçük toprak sahibi çiftçiler ve Avrupa’dan gelen göçmenler köleciliğe karşı daha net bir duruş sergilerken, Wall Street beyefendileri Güneyli köle sahipleri karşısında tavizkâr idi. Lincoln’ün asıl derdi köleleri özgürleştirmek değil federasyonun birliğini korumaktı.

Pamuk, Güney tarafından üretiliyordu ama kârın büyük bölümünü ulaştırma, depolama ve sanayi aracılığıyla kapitalist Kuzey alıyordu. Kuzey burjuvazisi, Güneydeki köle sahiplerinin ticari ortağı olan İngiliz burjuvazisi ile rekabet ediyordu. Kuzeydeki liberallerin köleliğin kaldırılması talebinden ziyade bu rekabet, Kuzey-Güney gerilimini arttırıyordu. Bir yanda Kuzey burjuvazisi öte yanda Güneyli köle sahipleri ve ortakları olan İngiliz burjuvazisi...

Marx, Kuzey-Güney savaşının neden kaçınılmaz hale geldiğini analiz etmişti. Köleci Güney, köleliğin Batıda ele geçirilen yeni bölgelere yayılmasını istiyor, Kuzey burjuvazisi ise buna sınır koyuyordu. Çatışma, yeni ele geçirilen, yerle-

şime açılan topraklarda köleliğe izin verilip verilmemesi meselesiydi. Güney eyaletlerinde 3 milyon köle vardı. Güneydeki 5 milyonluk beyaz nüfusun sadece 300 bini köle sahibiydi. Köle sahibi azınlığın çıkarlarının yoksul beyaz çoğunlukla “uzlaşması” için yoksul beyazların bir gün toprak ve köle sahibi olacaklarına dair beklentilerinin canlı tutulması gerekiyordu. Bu yüzden köle sahipleri, örgütleyip silahlandırdıkları yoksul beyazları eyleme geçiriyordu. Marx’ın, 1854-58 arası Kansas’ta gerçekleşen çatışmalara dair yazdıkları, Güney eyaletlerinde günümüze kadar uzanan ırkçılığın tarihsel köklerini gözler önüne seriyor:

“Köle sahiplerinin silahlı tetikçileri, Missouri’den Arkansas’a dek sınıra dizilmiş ayaktakımı, bir ellerinde av bıçağı, diğer ellerinde tabancayla Kansas’ın üzerine çullanarak, akla hayale gelmedik zalimliklerle, yerleşimcileri yerleştikleri topraklardan söküp atmaya çalıştı. Bu akınlar Washington’daki merkezi hükümet tarafından da destekleniyordu. Bu yüzden bunlar büyük bir tepki yarattı. Kuzey’in tamamında, ama özellikle Kuzeybatıda, Kansas’ı adam, silah ve parayla desteklemek üzere bir yardım örgütü kuruldu.”

Engels de Marx gibi Güneyli köle sahiplerinden nefret ve tiksintiyle söz ediyordu. “Güneylilerin içinde, geniş ölçüde, ödle birer katil yatıyor. Her biri elinde silahla geziyor, bunun tek sebebi, bir kavga çıktığında, hasmı henüz kendisine karşı bir saldırı beklemezken onu vurmaktır.”

Güneyin köle sahibi egemenleri, Kuzeyde göç nedeniyle nüfusun hızla arttığını, köleliğin yeni bölgelere yayılmasına kısıtlamalar getirileceğini görüyordu. Bu yüzden Kuzeyden koparak bağımsızlık ilan etmeye karar vermişlerdi. Ancak Güneyli egemenlerin derdi sadece egemen oldukları topraklarda bağımsız olmak değildi. Birleşik Devletler topraklarının en az dörtte üçü üzerinde hak iddia ediyorlardı. Marx, “Güneyli Konfederasyonun savaşı bir savunma değil, (...) köleliğin genişletilmesi ve sürdürülmesi için yapılan bir fetih savaşıdır” diyordu. (Marx-Engels, *Collected Works*, c.19, s.44)

Marx, Güneyin Kuzey Amerika üzerinde hâkimiyet kurmayı amaçladığını, bunu başarması durumunda Birleşik Devletler’in kölelik ekseninde yeniden düzenleneceğini, bu durumda ırksal ve etnik hatlar üzerinde yapılandırılmış, göçmen beyazların siyahlarla birlikte en altta yer alacağı yeni bir kapitalizm biçimiyle sonuçlanacağını, kölelik sisteminin Birleşik Devletler’in tamamını zehirleyeceğini, siyah köleliğinin işlemeyeceği Kuzey eyaletlerindeki beyaz işçi sınıfının durumunun da adım adım kulluk seviyesine düşeceğini, Gü-

neyde siyah kölenin sırtına binen iş yükünün Kuzeyde de Alman ve İrlandalı göçmenlerin sırtına bineceğini açıklıyordu.

Tüm bu analizler Marx'ın Kuzey-Güney savaşında neden tereddütsüz biçimde Kuzeyin kazanmasını istediğini gösterir. Marx'a göre Birleşik Devletler'de 1861-65 arası gerçekleşen iç savaş, beyaz emekçileri köleliğe karşı tutum almaya zorlayan, insanın özgürleşmesi uğruna gerçekleşmiş en büyük mücadelelerden biriydi. 1867'de Kapital'in önsözünde Amerikan İç Savaşını sınıf ve mülk ilişkilerini değiştiren toplumsal bir devrim olarak tanımlıyor, gelecekteki sosyalist devrimlerin habercisi olduğunu yazıyordu.

1864'de kurulan Uluslararası İşçi Birliği (I. Enternasyonal), dil, din, ırk, renk ayırt etmeksizin dünyanın tüm işçilerinin birliğini hedefliyordu. Marx'ın I. Enternasyonal'i destekleyen Amerika'daki yoldaşları 1860'lı ve 70'li yıllar boyunca önce köleliğe, ardından da ırk ayrımcılığına karşı kararlı bir mücadele yürütmüşlerdi. Bu sosyalistler kapitalizmin ırk ayrımcılığına dayanarak işçileri nasıl böldüklerini ve sömürdüklerini görüyorlardı.

30 milyon nüfuslu ABD'de köleliğin kaldırılmasıyla sonuçlanan iç savaşta 600 ilâ 800 bin arasında insanın öldüğü tahmin ediliyor. Kölelik kaldırılmıştı ama toplumsal ve tarihsel mirasını temizlemek hiç kolay değildi. Kuşaklar boyunca daha nice acılar çekilecek ve bedeller ödenecekti.

Kölelikten kurtulmak yetmiyor!

İç Savaşın sonunda köleliğin kaldırılmasıyla özgürlük dönemi başlamıştı. Büyük toprak sahipleri ağır bir darbe yemiş ve Kuzeydeki burjuvazi kendi iktidarını kurarak hızlı bir kapitalist gelişimin önünü açmıştı. Köleciliğe karşı canlarını vererek savaşan insanlar renk ve sınıf ayrımına bakılmaksızın özgür yaşayacaklarına inanmışlardı. Geçmişe ait kötü anılarını geride bırakmak üzere köle olarak çalıştırıldıkları plantasyonları terk etmişlerdi. Yasal haklarından yararlanmayı hayal ediyorlardı. Oy vermek, yargıç ve şerif olarak seçilmek, eyalet meclislerinde ve hatta Federal Kongrede temsilcilik gibi değişik görevlere gelmek, ücretsiz halk eğitiminden yararlanmak istiyorlardı. İlk etapta tüm bunlardan "radikal yeniden yapılanma" döneminde yararlandılar. Oysa burjuvazinin iktidarını sağlamlaştırmasından sonra bu özgürlükler döneminin devam etmeyeceği anlaşılacak, köle tutsaklığının yerini başka bir tutsaklık alacaktı.

İç savaş ve ardından gelen kısa süreli özgürlükler dönemi, siyahların hızla politikleşmesini sağlamış, yoksul beyazlarla birlikte tarım işçilerinin sendikalarında ve mesleki birlikler içinde örgütlenmişlerdi. Güneyli muhafazakâr çiftlik sahiplerinin ve ırkçı politikacıların tepkisi gecikmeyecekti. Aralık 1865'te yenilen Konfederasyon ordusunun artığı ırkçı subayların ve iç savaş öncesinde köle sahiplerinin kurduğu gizli cemiyetlerin üyeleri öncülüğünde Ku Klux Klan örgütü kuruldu. Bu ırkçı örgüt siyahların kazanmaya başladığı haklara ve siyah-beyaz eşitliğine karşı şiddet ve terör yöntemleri kullanarak savaşıyordu. Klan, siyahlara ve siyahlarla dostluk eden yoksul beyazlara karşı terör kampanyaları düzenliyordu.

1865-66 yıllarında Güney eyaletlerinde “Siyah Yasalar” (The Black Codes) adı verilen yasalar kabul edilmeye başlandı. Bu yasaların amacı siyahların özgürlüklerini kısıtlamak, buldukları yerleri terk etmelerini engellemek ve onları düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakmaktı. Federal Hükümete bağlı “Azad Edilenler Bürosu” siyahların serseri haline gelmelerini engellemek ve sözleşmeli işlerde çalışmalarını sağlamak üzere Güneyin yerel otoriteleriyle işbirliği yapıyordu. Bazı yerlerde büro, gençlerin çırak olarak alınmasını destekliyordu. Özgürlükleri kısıtlayıcı yasaların kabul edilme tarihleri eyaletlere göre farklılık gösterir. Bu yasalarla siyahlarla beyazlar arasına kalın duvarlar örüldü. Irklar arası evlilik, birlikte yaşama, ırkları karıştıracak her tür ilişki yasaklandı. Azad edilen köleler hiçbir beyazdan bağış ya da miras alamayacaktı. Siyahların mülk sahibi olmasına, bir işi yönetmesine, toprak satın almasına veya kiralamasına, kamusal alanlarda serbestçe dolaşmasına sınırlamalar getiriliyordu. Devlet işsiz kalmayı, bir beyazın emri altında çalışmıyor olmayı suç kabul ediyor, serserilik yasaları uyarınca cezalandırıyordu. Siyahlar yıllık iş sözleşmelerini saklamak ve sorulduğunda ibraz etmek zorundaydılar. Pek çok eyalette siyahların silah taşınması da yasaklanmıştı. Mississippi ve Alabama gibi yerlerde kuralları uygulama işini ırkçı beyaz milisler üstlenmişti. Beyaz ırkın üstünlüğü yasallaşmıştı. Eskiden olduğu gibi plantasyonlarda siyahların el emeği sömürülüyordu. Bu durum, beyazların daha vasıflı işlerde çalışmak ya da güvenlik güçlerinde yer almak gibi küçük ayrıcalıklar elde etmesini sağlıyordu.

Kuzeydeki egemen burjuva sınıfın, Güneyde devam ettirilen ırk ayrımcılığıyla ilgili bir sıkıntısı yoktu. Beyaz işçi daha fazla ücret isterse, yerine siyah işçi almakla tehdit ediliyordu. Anayasada ve federe devletin merkezinde ırk

ayrımcılığını onaylayan bir yasa yoktu. Ama eyaletlerde ırkçılık kurumsaldı. Linçler ve yargısız infazlar siyahlar üzerinde ırkçı terörü sürekli kılıyordu. 1877 ilâ 1950 yılları arasında 4 bin siyah linç edildi. Bir polise “sir” (yani “efendi” veya beyefendi) diye hitap etmemek, savaştan döndüğünde askeri üniformasını çıkarmayı reddetmek gibi gerekçeler, siyahların linç edilmeleleri için yeterliydi. Beyaz egemenliğine karşı çıkan, tutuklanabilir, dövülebilir, linç edilebilir ya da canlı canlı yakılabilirdi. Tüm bu insanlık suçlarını işleyen ırkçıların ceza almak gibi endişeleri yoktu. Yargıçların, polislerin, avukatların lince katıldığı, din adamlarının linci kutsadığı eyaletler vardı. Kamuya açık her yerde, işyerleri, otobüsler, okullar, parklar, restoranlar, barlar, sinemalar... Her yerde siyahlarla beyazların kullanım alanları ayrıştırılmıştı. Güneydeki eyaletlerde oy hakları zaten yoktu. Oy hakkı tanınan Kuzey eyaletlerinde de pratikte bu hakkı kullanamıyorlardı.

1890’ların başında Güney eyaletlerinde küçük-burjuva sol eğilimli Halkçı Parti, küçük çiftçiliğin kooperatifçiliğini savunuyor, siyah ve beyaz işçileri bir araya getiriyordu. Irkçılığın yoksulları böldüğünü, zenginleri güçlendirdiğini vurguluyordu. 1896’da Başkanlık seçimlerinde Demokrat Partinin adayını destekleyince Halkçı Parti çöküş yaşadı. Halkçı Partinin çöküşü siyahların durumunu daha da gerilettiler.

Siyahlar, 19. yüzyılın sonlarından itibaren linç karşıtı kampanyalar da örgütlediler. 12 Şubat 1909’da kurulan Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği (National Association for the Advancement of Colored People /NAACP) linç karşıtı kampanyalar örgütlüyor, ırkçı beyazların işlediği suçları mahkemelere şikâyet ediyordu. O zamanlar siyahların uğradıkları haksızlıkları ve ayrımcılığı mahkemeye şikâyet etmeleri bile neredeyse imkânsızdı. Siyahların hukuki haklarını korumaya odaklanan bu burjuva reformist sivil toplum örgütü, halen varlığını sürdürüyor.

Jamaikalı siyah önder Marcus Mosiah Garvey, ABD’de ilk kitlesel siyah hareketini örgütledi. Evrensel Siyahları Geliştirme Derneği (Universal Negro Improvement Association /UNIA) ve Afrika Toplulukları Birliğini kurdu (1 Ağustos 1914). Afrika’da siyahların yönetiminde bir ülke kurmayı amaçlıyordu. 1916’da ABD’ye giden Garvey, çok geçmeden Harlem’de ve Kuzeydeki öteki gettolarda UNIA’nın şubelerini açtı. 1919’a gelindiğinde 2 milyona ulaştığını öne sürdüğü UNIA üyeleri arasında siyah Musa olarak anılıyordu. Konuşmalarında renginden onur duyan yeni bir siyah insan temasını işliyor; Negro World adlı gazetesinde siyah kahramanların başarılarını ve Afrika kültürünün parlaklığını vurguluyordu. Siyahların ancak ekonomik olarak güçlü olduklarında saygı göreceğini ileri sürerek siyahlar için burjuva kurtuluşun mümkün olduğunu savunuyor; işçi mücadelesine karşı çıkıyordu.

Garvey iş yaşamındaki başarısızlıklar ve bulaştığı yolsuzluk yüzünden gücünü kaybetti. İki yıl hapis yattı ve ardından sınır dışı edildi. Troçki’ye göre, Garvey’in elde ettiği geçici başarının sırrı, siyah toplumun beyaz egemenliğine son verme isteğiydi. İlerleyen yıllarda da burjuva ve küçük-burjuva siyah örgütler ortaya çıkacak, kapitalist sistem içerisinde siyahların beyaz egemenliğinden kurtulma ümitlerini politik güce dönüştürecek. Ancak bunların, ezici çoğunluğu yoksul olan siyah emekçilerin derdine derman olması, ırkçılıktan beslenen kapitalizmi ya da kapitalizmden beslenen ırkçılığı alt etmesi mümkün değildi.

Bitmeyen kavga

ABD’de 19. yüzyıl sonlarında mesleki temelde örgütlenen sendikalar asıl olarak vasıflı beyaz işçileri örgütleyordu. Mesleki darkafalılıkla sakatlanmış bu sendikalar vasıfsız işçileri ve siyahları örgütlemekten uzak duruyordu. Böylelikle sendikalar daha baştan ırkçılığa teslim oluyordu. 1930’lara kadar işçi hareketinin geneline hâkim olan bu türdeki sendikaların oluşturduğu Amerikan İşçi Federasyonu (AFL) idi.

Elbette burjuva ideolojisine teslim olmayan, sosyalist militanların etkin olduğu, “sınıfa karşı sınıf” anlayışıyla örgütlenmiş sendikalar da kurulmuştu. 1890’da kurulan, Amerika Birleşik Maden İşçileri (United Mine Workers of Amerika /UMWA) sendikasının 20 bin siyah üyesi vardı. Bu sendikalar siyah ve beyaz işçilerin iş ve ücret farklılıklarına karşı mücadele ettiler. 1902’de kurulan dok işçileri sendikasının üyelerinin üçte biri de siyah işçilerdi

AFL'nin gerici ve uzlaşmacı anlayışına karşı çıkan 43 grup 1905'te Şikago'da, Dünya Sanayi İşçileri (Industrial Workers of the World /IWW) sendikası çatısı altında birleşti. Bu sendikanın saflarındaki sosyalist militanlar sendikaların meslek ya da vasa değil, işkolu temeline dayanması gerektiğini savunuyordu. Din, dil, ırk, renk, cinsiyet ya da vasıf gözetmeksizin tüm işçiler birleşmeliydi. 100 bin siyah işçi sendikaya üye oldu. Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı öncesinde toplam üye sayısı 1 milyona ulaşmıştı. IWW, ABD'nin bu savaşa katılmasına da karşı çıkmıştı. 1910'ların ikinci yarısında düzenin baskıları ve AFL'nin darbeleriyle güç kaybetti.

Amerikan ordusuna alınan yüz binlerce siyah asker, orduda da ayrımcılığa uğramaktan kurtulamamıştı. En alt kademelerde, en zorlu işlerde, en ön cephelelerde yine siyahlar kullanılıyordu egemenler tarafından.

20. yüzyıl başlarında Kuzeydeki kentlerin sanayileşmesi hız kazanmıştı. Siyahlar Kuzeyde gelişen sanayi kentlerine göç ediyordu. Önceleri büyük çoğunluğu Güneyde yaşayan siyah nüfusun artık önemli bir bölümü Kuzeydeki sanayi kentlerinde yaşıyordu. Ancak ırk ayrımcılığı Kuzeyde de siyah emekçilerin yakasını bırakmayacaktı. Dünyanın dört bir yanından Amerika'ya göç etmiş beyaz işçiler bir arada yaşarken siyahların mahalleleri ayrı yerlere kurduruluyor, siyahların çocukları ayrı okullara gidiyor, siyah işçilerle beyaz işçilerin kaynaşmamasına özen gösteriliyordu. Kapitalistler vasıflı işlerde beyazları çalıştırıyor, beyazlarla siyahlar arasında rekabeti körüklüyor; yeri geldiğinde siyah işçileri grev kırıcı olarak kullanıyorlardı. Dolayısıyla siyahların payına yine en ağır işler, en düşük ücretler, işsiz bırakılıp yedek işgücü olarak kullanılmak, ayrımcılık ve sınıf kardeşlerinin de dâhil edildiği ırkçılık düşüyordu.

1943 Haziran ayında otomotiv sanayiinin merkezi Detroit'te siyahlara yönelik pogroma dönüşen ırkçı bir ayaklanma yaşandı. Detroit, savaş sanayiine çalışıyordu. İş bulabilme umuduyla iki yıl içinde 400 bin insan kente göç etmişti. Örgütsüz, bilinçsiz, ırkçı önyargularla zihinleri sakatlanmış işçiler konut ve iş bulabilmek için yarışıyor, korkunç bir rekabet çukuruna itiliyordu. Bu rekabetin kıskırttığı beyaz işçiler, güney eyaletlerinden gelenler siyahlara saldırdılar. Çıkan olaylarda 34 kişi öldü, 400'den fazla insan yaralandı. Haziran ayı başlarında da Texas'ta ırkçı bir ayaklanma yaşanmıştı. Savaş döneminde Los Angeles, California ve Alabamada benzer ırkçı kalkışmalar gerçekleşmişti.

20. yüzyılda ırkçılık ve sosyalistler

İrkçılığa karşı tavizsiz mücadele, Marx'tan, Engels'ten ve I. Enternasyonal'den sosyalist harekete miras kalmıştı. 1917 Ekim Devrimiyle başlayan devrimci fırtına 1919'da III. Enternasyonal'in kuruluşuyla yeni bir merhaleye ulaşmıştı. Aynı yıl ABD Komünist Partisi kurulmuş, kuruluşundan itibaren siyahlara yönelik ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı mücadele etmeyi benimsemişti. Enternasyonal'in kuruluş kongresinde dile getirilen "tüm uluslara ve ırklara özgürlüğünü bahşedecek proleter devrim" fikri, ABD'deki radikal siyah aktivistler arasında yankı uyandırmıştı. 1920'deki 2. Kongrede ulusal sorun çerçevesinde ABD'deki siyahlardan da söz edilmişti. Tüm ezilen ulusların, sömürgecilikle köleleştirilmiş halkların, eşit haklardan yoksun bırakılanların (İrlandalılar ve ABD'deki siyahlar gibi) özgürleşmesi için mücadele kararı alınmıştı. Komintern'in 1922'de toplanan 4. Kongresinde "siyahlar üzerine tezler" kabul edildi. Komünist Partinin siyah üyesi McKay kongreye delege olarak katılmış ve ABD'de siyahların ve işçi hareketinin durumunun doğru anlaşılmasını sağlayan konuşmalar yapmıştı. Önceki kongrelerde Komünist Parti delegeleri siyahların ezilmesi sorununu detaylandırmamışlardı. McKay, Güney eyaletlerinde siyah işçiyle beyaz işçiyi yan yana getirmenin hem yasadışı hem de neredeyse imkânsız olduğunu anlatmıştı:

"(...) beyaz bir yoldaşımızı Güneye gönderirsek genellikle beyaz oligarşi tarafından sınır dışı ediliyorlar. Eğer zamanında orayı terk etmezlerse ırkçı çeteler devreye giriyor. Kırbaçlarla dövüp, katran ve kuş tüyüne bulayıp gönderiyorlar. Şayet siyah bir yoldaşımızı gönderirsek bir daha geri gelemiyor. Linç edilip yakılıyor."

Komünist Enternasyonal, Amerikan seksiyonunun siyahların özel durumlarına özen göstermesi, ırkçılığa karşı mücadele etmesi ve siyahları beyaz işçilere karşı da savunması konusunda ısrar edecekti. Siyah sorunu üzerine tezler, ABD'nin siyah proleterlerinin öncü rollerinin önemine vurgu yapıyordu. "Siyahların savaştan sonra sanayiye büyük oranda katılımı; kurbanı oldukları baskı ve şiddet, onlardaki isyan ruhunu uyandırdı ve her şeyden öte, Kuzey Amerika siyahlarını, Afrika'nın baskı ve zulme karşı mücadelesinin öncüsü yaptı" deniyordu.

III. Enternasyonal siyahların mücadelesini öncelikli görev olarak tanımladı. Sendikaların siyasi ve sosyal eşitlik sağlamak üzere siyahları kabul etmeleri

Siyah işçilerin yaygınlaşan yürüyüşlerinden biri. Dövizlerde, “Ya açlıktan öl ya da mücadele et”, “Siyah ve Beyaz İşçilerin Birliği”, “Ya iş ya işsizlik ücreti” talepleri dile getiriliyor.

için mücadele etmek Parti üyelerinin görevidi. Sendikaların siyahları kabul etmesi sağlanamazsa siyahların kendi sendikalarını kurmalarına da yardım edilmeliydi.

1929 büyük buhranıyla beraber yeni bir dönem açılıyordu. 1930’larda işçi sınıfı ayağa kalkmış, beyaz ve siyah işçiler daha önce hiç olmadığı kadar yan yana gelerek birlikte mücadele verebilmişti. 1930’ların militan kitle mücadeleleri, beyaz ve siyah öncü işçilerle Komünist Partiyi buluşturmuştu. Kitle mücadelesi beyazlarla siyahlar arasına örülen duvarları yıkıyordu.

Komünist Parti, 1931 yılında iki beyaz kadına tecavüz ettikleri iftirasıyla yargılanan 8 genci kurtarmak için uluslararası kampanya yürüttü. Gençlerin be-
raat etmesini sağlaması, siyah kitleler nezdinde Komünist Partiyi itibar kazandırdı.

1930’lu yılların başlarında komünistler, siyahların özerkliğini savunuyordu. Çoğunlukta oldukları Güney bölgelerinde özerk bir idari yapı altında siyah

ulusu oluşturarak kendi kaderlerini tayin etme haklarını kullanabilecekleri savunuluyordu.

Troçki de özerklik hakkını, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çerçevesinde değerlendiriyor, Amerikalı yoldaşlarına bütün ezilen halkları savundukları gibi siyahları da savunmalarını öğütüyor, “siyahlara ve Asyalılara eziyet eden, değersiz gören, linç eden alçaktır” diyordu. 1933 yılında, kendi akımından Amerikalı militanlarla yaptığı bir tartışmada, siyahların kendi kaderlerini tayin etme hakkını var güçleriyle savunmalarının gerekliliği üzerinde ısrarla durmuştu. Öte yandan Sol Muhalefet içindeki siyah komünistlerin “siyah ulus” olarak ayrılmayı talep etmemesi gerektiğini düşünüyordu.

Çarlığa karşı ayaklanan Rusların Avrupa'nın siyahları olduğunu, ABD'deki siyahların patlamaya hazır devrimci potansiyele sahip olduğunu, siyahların beyaz işçilerle birleşmeden önce kazanacakları bir özerk bölgede işçi iktidarı kurabileceklerini düşünüyordu.

SSCB'de işçi devleti karşı-devrimci bürokrasi tarafından adım adım tasfiye edilmişti. Bu şartlar altında Komünist Enternasyonal de artık, Stalinist bürokrasinin elinde uluslararası alanda gerektiğinde kullanılacak bir karta dönüşmüştü. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında SSCB bürokrasisi Hitler'e karşı ABD ile ortaklık kurmuştu. Savaş devam ederken siyahların hakları için Washington'a doğru yürüyüşü Stalin'i, dolayısıyla da Enternasyonale bağlı ABD Komünist Partisini ilgilendirmiyordu. Grev hakkından medeni haklara değin her şey SSCB ile ABD arasındaki askeri ittifaka endekslenmişti. ABD Başkanı Roosevelt linç karşıtı yasalara karşı çıkıyor, Komünist Parti Roosevelt'e destek veriyordu. Yüzlerce siyah militan partiyi terk ediyordu. Zaten 1943'te Komintern, 1944'de ABD Komünist Partisi feshedilecek, SSCB bürokrasisi “barış içinde bir arada” yaşayacağı kapitalist devletlere artık dünya proleter devrimi gibi hedeflerinin olmadığını resmen ilan edecekti!

İsyankâr militan siyah devrimci işçilerin komünist harekettten kopması, yoksul siyah emekçilerin beyaz emekçilerden tamamen koparak siyah cemaatler halinde örgütlenmesine yol açacaktı. Bu durum siyahlarla beyazlar arasında örülmüş duvarları daha da yükseltecekti. Afro-Amerikalıların mücadele tarihinde yeni sayfalar İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrasında yeniden açılacaktı.

20. yüzyılın ikinci yarısı: Afro-Amerikalıların sivil haklar mücadelesi

2. Dünya Savaşında ABD ordusunda milyonlarca Afro-Amerikalı askerlik yapmıştı. Orduda en zorlu işlerde ve ön cephelerde savaşmış bu askerler “vatan uğruna” savaşırken bile ayrımcılığa uğramıştı. Hayatını feda etmeye gelince ön sıralara, vatandaşlık ya da askerlikle ilgili haklardan yararlanmaya gelince en arkalara itildiklerini görmüşlerdi. Orduda ırk ayrımcılığı sadece rütbe edinmeyle ya da verilen görevlerle ilgili değildi. Siyah askerlerin birlikleri ile beyaz askerlerin birlikleri bile ayrıydı. Yine de siyah askerlerin birliklerine beyaz subaylar komuta ediyordu. Yaralanan askerlere kan verilirken, siyah askerlere siyahlardan alınan kan, beyaz askerlere beyazlardan alınan kan verilmişti. Kanların karışmaması gerektiğini düşünecek kadar ırkçı bir anlayış derinlere işlemişti. Ordu birliklerinde askerlerin siyah-beyaz olarak ayrıştırılması 1948 yılında kaldırıldı. Siyahların ordu hiyerarşisinde yükselmesinin zorluğu ise bugün bile devam ediyor.

Oysa Afro-Amerikalılar, İngiltere’ye karşı bağımsızlık savaşından (1775-1783) bu yana Kuzey Amerika’nın giriştiği her savaşa katılmışlar, hemen her seferinde “özgürlük, eşitlik, sivil haklara kavuşmak” gibi vaatlerle kandırılmışlar ve kullanılmışlardı. Savaş sonrası vaatler unutulur, bir sonraki savaşta yeniden siyahların kanına baş vurulurdu.

2. Dünya Savaşında yer alan 3 milyon Afro-Amerikalı asker emekli olup evlerine dönüyordu. Terhis olan bu askerler ülkeleri için fedakârca savaşmışlarına inanıyor; eşit vatandaşlık haklarına kavuşmayı, ırksal ezilme ve aşağılanmanın son bulmasını istiyorlardı. Nazi ırkçılığına karşı savaşmış, orduda maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı bilenmiş olarak evlerine dönen bu askerlerin eski ırkçı normları kabullenmeye hiç niyetleri yoktu.

Savaş döneminde de Afro-Amerikalı nüfusun Kuzey eyaletlerine ve Büyük Okyanus kıyı şeridine doğru göçleri devam etmişti. Artık sadece pamuk tarlalarında çalışmıyorlardı. Güney eyaletlerinde bile daha ziyade şehirlerde yaşar hale gelmişlerdi. Sosyolojideki bu değişim, ilerleyen yıllar boyunca yükselecek sivil haklar hareketlerinin “kentli” olmasını sağlayacaktı.

ABD’nin 2. Dünya Savaşından emperyalist-kapitalist sistemin hegemon gücü olarak çıkması, sınıf mücadelelerinin ve tüm toplumsal hareketlerin seyrini etkileyecekti. İki kutuplu dünya oluşuyordu. ABD dünya kapitalizminin

bekçisi, anti-komünist histerilerin merkeziydi artık. 1940'ların sonlarından 50'li yılların sonlarına kadar ABD egemenleri “kızıl tehlikeyi” bertaraf etmek için anti-komünist kampanyalara girişmişlerdi. McCarthycilik olarak anılan bu dönemde, gerek özel gerekse de devlet kurumları tarafından komünist olduğundan şüphelenilen herkese yönelik saldırgan soruşturmalar yürütülmüştü. Ekonominin hızla büyüdüğü, işsizliğin azaldığı, çalışanların refah düzeyinin genel olarak arttığı bu dönemde sosyalist hareket fena halde geriletilmiş, toplumdaki soyutlanarak marjinal hale gelmiş; sendikaların tepesine çöreklenen bürokrasi düzenle bütünleşmişti. Bu koşullar, Afro-Amerikalıların savaş sonrası gelecek mücadelelerinin burjuva demokratik sınırlarla çevrenmesine yol açacaktı.

“Ayrı” ama “eşit”

İrkçiliğin en zalim ve vicdansız biçimleri elbette Güney eyaletlerinde yaşanıyordu. Ancak bir bütün olarak ABD kapitalizmi ırk ayrımcılığının günahlarına ortaktı. İç savaşın sona erdiği 1865 yılından 1870 yılına kadar “yeniden yapılanma” için anayasada 3 kez değişiklik yapılmıştı (ünlü 13, 14 ve 15 no'lu değişiklikler). 1868 yılındaki anayasa değişikliğiyle birlikte “ayrı ama eşit” (separate but equal) diye adlandırılan doktrin kabul edilmişti. Bu doktrine göre kamu hizmetleri ve tesisler ırklardan her birine eşit olarak sunulduğu müddetçe, devlet ve yerel hükümetler “icap ettiği ölçüde” bunları ırklara göre ayırıştırarak sunabilirdi. ABD başkanı Abraham Lincoln anayasa değişikliklerini egemen sınıfların siyasetçilerine özgü ikiyüzlülükle, süslü laflar eşliğinde pazarlamıştı: “*Bu değişikliklerle Birleşik Devletler yarı-köle yarı-özgür bir ülke olmaktan kurtulmuş, «özgürlüğün nimetleri» azat edilmiş köleler dâhil tüm nüfus için anayasal garanti altına alınmıştır.*”

Oysa Güney eyaletleri siyah ve beyazların tüm yaşam alanlarını ayırıştıran yasaları “ayrı ama eşit” doktrinine dayandırmıştı. 1950'lere gelindiğinde ırk ayrımcılığını somutlayan Jim Crow¹ yasaları halen yürürlükteydi. Gerek kamuda gerekse de özel sektörde siyahlarla beyazların aynı tesislerden ve hizmetlerden beraber yararlanması mümkün değildi. Mahalleler, hastaneler, eğitim kurumları, hatta toplu ulaşım araçları dâhil her alanda ırk ayrımı sürüyordu. Afro-Amerikalıların yolun neresinden yürüyeceği bile belirlenmişti. Nerede konuşabilecekleri, dinlenebilecekleri, su içebilecekleri yasalarla sınırlanmıştı. Afro-Amerikalılar, beyazların yediği yerde yemek yiyemez, be-

yazların kullandığı tuvalete giremezdi. Öldüklerinde beyazların gömüldüğü mezarlığa bile gömülemezlerdi.

Devletin ya da yerel hükümetlerin Afro-Amerikalı vatandaşlara kamu hizmetlerini “ayrı da olsa eşit” sunma iddiasının ise gerçek yaşamdaki karşılığı utanç verici bir ayrımcılıktan başka bir şey değildi. Örneğin resmi raporlara göre 1930’larda, nüfusun %42’sini siyahların oluşturduğu Florida eyaletinde, Afro-Amerikalıların okudukları okulların ellerindeki varlıkların toplam değeri 5 milyon doları bile bulmazken, beyazların okullarının elindeki varlıkların toplam değeri 70 milyon doları aşılıyordu. Afro-Amerikalı çocukların kimi mahallelerde okulu bile yoktu; kiliselerde ders görüyorlardı. Siyah okullarının çoğunda da su, tuvalet, sıra, karatahta gibi eğitim için en temel gereçler bile bulunmuyordu. Afro-Amerikan nüfusun beyaz nüfusa hemen hemen denk olduğu bir eyalette çocukların okuduğu okulların ellerindeki varlıkların değerleri arasındaki bu 14 kat fark “ayrı ama eşit” doktrininin toplumsal yaşamdaki tezahürünün basit bir örneğidir.

1870’te gerçekleşen anayasa değişikliği Afro-Amerikalıların oy kullanma haklarını güvence altına almıştı. O zamanlar Cumhuriyetçi Parti kuzeydeki burjuvaziye, Demokrat Parti ise güneydeki toprak sahiplerini temsil ediyordu. Cumhuriyetçilerin seçim kazanmayı garantilemek üzere siyahların oylarına ihtiyacı vardı. Oy hakkının güvence altına alınması için ısrarları bu yüzdendi. 1890’lara gelindiğinde koşullar değişmişti. ABD’de müesses nizamı değiştirmek isteyen halkçı partiler ortaya çıkıyor, ırk ayırt etmeksizin tüm yoksulların oylarına talip oluyordu. Yüksek mahkeme, oy hakkını güvence altına alan anayasa maddesini artık “daha farklı” yorumlamaya başlayacaktı. Eyaletler vatandaşlara seçmen kütüğüne yazılabilmek için bazı şartlar getirmeye başladılar. “Poll tax” (kelle vergisi) denilen bir vergiyle her vatandaşa, devlete sabit bir para ödeme yükümlülüğü getirilmişti. Bu vergiyi ödeyemeyen bireyler seçmen kütüğüne yazılamaz yani oy kullanamazdı. Böylelikle ABD kapitalizmi, yoksulları ve tabii ezici çoğunluğu yoksul olan Afro-Amerikalıları seçmen kaydetme ve oy kullandırma derdinden kurtuluyordu. Yoksulları ve Afro-Amerikalıları seçim sandığından uzak tutmanın bir diğer yöntemi de dilbilgisi sınavıydı. Dilbilgisi sınavına tabi tutularak vatandaşların okuma-yazma becerileri ölçülüyor, sınavda muvaffak olamayanlar seçmen olma hakkı elde edemiyordu. Gerek seçim sisteminin alternatif partilerin önünü kesecek biçimde düzenlenmiş olması, gerekse de bu tür uygulamalar, Afro-

Amerikalıları seçim sandıklarından soğutacak, bu soğukluk on yıllar boyu devam edecekti.

2. Dünya Savaşı bittiğinde köleliğin kaldırılmasının, özgür ve eşit vatandaşlığın ilan edilmesinin üzerinden neredeyse 80 yıl geçmişti. Ama iç savaştan siyahlara miras kalan, “bir hazin hürriyet”ten başka bir şey değildi.

1946’da Tennessee’de ırkçı gerilim ve çatışma

Savaşın bitimini takip eden aylarda ırkçı gerilim yeniden artmaya başlamıştı. Şubat 1946’da Tennessee eyaletinin Columbia kentindeki bir dükkânda, siyah bir kadınla donanmadan emekli asker oğlunun (James Stephenson) beyaz bir tezgâhtar ile radyo tamiri konusundaki basit bir anlaşmazlığı ve kavgası, ırk temelli bir çatışmaya dönüşmüştü. Stephensonlar, kırılan cam ve çıkan kavgaya yüzünden huzuru bozdukları gerekçesiyle para cezası ödemeye mahkûm edildiler. Ancak ırkçılar, bir beyaza kafa tuttuğu için Stephenson’a bedel ödetmek istiyordu. Kavgaya ettiği tezgâhtarın babasının iftirası üzerine James Stephenson adam öldürmeye teşebbüsle suçlandı. Fakat kısa sürede suçsuz bulunarak serbest kaldı. Bu durumu hazmedemeyen beyaz ırkçı çeteler toplanıp Afro-Amerikalıların yaşadığı Mink Slide mahallesini tehdit edecek ama bu sefer Afro-Amerikalılar da direnmek için silahlı olarak toplanacaktı. Bölgeye gönderilen polis devriyesine ateş açılacak, 4 polis yaralanacaktı. Polislerin yaralanması üzerine polis güçleri beyaz ırkçı çetelerle birlikte Mink Slide mahallesini bastı. Evlere rastgele ateş açıldı. Yüzlerce ev izinsiz olarak basıldı, arandı, tarumar edildi. Silahlara el konuldu, kıymetli eşyalar yağmalandı. Yüzden fazla siyah gözaltına alındı. Polis 2 kişiyi gözaltında katletti. 25 siyah, polise ateş etmekle suçlandı. Kanıt olmamasına rağmen 2’si suçlu bulundu. Beyazlardan oluşan mahkeme jürisi elbette cinayet işleyen polisleri suçsuz buldu. Her zamanki gibi, siyahlar en sert biçimde cezalandırılırken beyaz suçlular cezasız kaldı. Mahkemelerde siyahlara vekâlet eden insan hakları savunucusu avukatlar bile sürekli olarak polislerin ve ırkçı çetelerin baskı ve tacizlerine maruz kalmışlardı. Ne de olsa Tennessee, Ku Klux Klan’ın kurulduğu yerd.

Brown davası

1954 yılına gelindiğinde Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi² devlet okulla-

İrk ayrımcılığı hayatın her alanında, bunlardan biri de eğitim alanıydı. Okullardaki ırk ayrımcılığına karşı protesto yürüyüşlerinden biri.

rının ırklara göre ayrıştırılmış olmasının anayasaya aykırı olduğuna hükmetti. Yüksek Mahkeme ayrıştırılmış okulların niteliklerinin eşit olmadığını da tescilledi ve eyaletlere ırk ayrımcılığına derhal son vermelerini emretti.

Yüksek Mahkemenin böyle bir karar verebilmesi için yıllar süren hukuk mücadeleleri verilmişti. Siyah Haklarını Geliştirme Derneği (NAACP) siyahların eğitim haklarından eşit faydalanamaması gerekçesiyle çok sayıda dava açmış ve pek çok mahkeme siyah okullarıyla beyaz okulları arasındaki eşitsizliği tescillemek zorunda kalmıştı. Mahkemeler, ırk ayrımcı eğitimin eşitsizlik yarattığını kabul etmek zorunda kalıyordu. Kansas'ta Topeka semtinde oturan Brown ailesi, kızları evlerinin yakınındaki beyazların okuluna kabul edilmediği için aynı semtte oturan 12 Afro-Amerikalı aileyle birlikte 1951 yılında toplu dava açmıştı. Yıllar süren hukuk mücadelesi sonucunda 1954 yılında "ayrı ama eşit" doktrininin devlet okullarında uygulanmasının anayasaya aykırı olduğu resmen kabul ettirilmişti. Bu sonuç, NAACP'nin sürdürdüğü hukuk mücadelesi açısından önemli bir başarıydı. Bireysel ya da toplu olarak açılan "stratejik davalar" yoluyla toplumsal değişime etkide bulunmak

bu hareketin temel mücadele yöntemi idi.

Yüksek Mahkemenin bu kritik kararı sadece stratejik davalar sayesinde elde edilmiş bir sonuç değildi. ABD ile SSCB arasında “soğuk savaş” kızışıyordu. ABD “hür dünyanın” liderliğine soyunmuştu. Nazi ırkçılığıyla birlikte her tür ırkçılığın kınandığı bir dünya konjonktürü söz konusuydu. UNESCO’nun (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) 1950 tarihli “İrk Sorunu” başlıklı bir deklarasyonunda ırkçılık kınanıyor ve mahkûm ediliyordu. Pek çok ülkeden dünya çapında ünlü akademisyen bu deklarasyonun altına imza atmıştı. Yüksek Mahkemenin yargıçları ırk ayrımcılığının ABD’nin uluslararası imajına zarar verdiğinin farkındaydılar. Yargıçları bu tür kararlar almak zorunda bırakan asıl etken anayasada tanımlanmış vatandaşlık hakları ya da NAACP’nin stratejik davaları ve hukuki manevraları değil, “soğuk savaş” ve ABD emperyalizminin imajı meselesiydi. Yani yargıçların kararları hukuki değil siyasiydi.

Okullarda siyah ve beyaz çocukların kaynaşması ve ırk ayrımcı yapının zede lenmesi Güneydeki ırkçı egemenler tarafından kabul edilemez bir gelişmeydi. Güneydeki pek çok yerel hükümet ve politikacı okulların ırk temelinde ayrılmasını yeniden sağlamak üzere “Kitlesele Direniş” diye adlandırdıkları bir planı devreye sokacaklardı. Ancak Güneyli egemenlerin çıkarları ve ırkçı kaprisleri ABD emperyalizminin uzun vadeli çıkarlarından üstün değildi. ABD başkanı Eisenhower’ın Yargıtay başkanlığına aday gösterdiği Earl Warren 1954’de Amerikan Barolar Birliğinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu: “Tüm diğer ülkelerinki gibi Amerikan sistemimiz hem yurtiçinde hem de yurtdışında yargılanıyor (test ediliyor). (...) Ruhunu Haklar Yasası ile koruduğumuz anayasamızı övgü nesnesi haline getirmek uzun vadede (düzenimiz açısından) stoklarımızdaki hidrojen bombalarından daha fazla işe yarayacaktır.”

İç politika ile dış politikanın birbirinden ayrı düşünülemediği gerçeği ABD’deki ırk ayrımcılığı sorununda da kendisini apaçık gösterir. Aralık 1952’de Adalet Bakanlığı bünyesinde hazırlanmış bir rapor Truman yönetiminin iç politikaya dair yaklaşımlarında dış politikaya dair kaygılarının ne ölçüde ağırlığı olduğunu ele veriyor. Raporda okulların ırk temelinde ayrıştırılmış olmasının “soğuk savaş” rekabetinde, ABD’nin özellikle Afrika’da bağımsızlığını kazanmış, beyaz olmayan halkların çoğunlukta olduğu eski sömürge ülkelerin dostluğunu ve bağlılığını zedelediği vurgulanıyordu. Başsavcı James Mc Granery “ABD’de azınlıklara karşı ayrımcılığın varlığı diğer

ülkelerle ilişkilerimizi olumsuz etkiliyor. Irk ayrımcılığı komünist propandaya kazanç sağlıyor” diyordu.

Dönemin Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un, “*Amerika Birleşik Devletleri, çeşitli ayrımcılık uygulamaları nedeniyle yabancı basında, yabancı radyoda ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organlarda sürekli saldırı altındadır*” sözleri dış dünyanın basıncını yansıtıyordu.

Afrika kıtası 2. Dünya Savaşı sonrası sömürgecilikten kurtulmanın sancılarını yaşıyordu. Kıtanın ekonomisi hızla büyüyor, dünya ekonomisiyle entegrasyonu ivme kazanıyordu. Afrika'da “beyaz adam” yüzyıllar boyu ırkçılıkla, sömürgecilikle ve kapitalizmle özdeşleşmişti. Afrikalı aydınların duygu ve fikir dünyasında bağımsızlıkçılık, milliyetçilik, kalkınmacılık ve sosyalizm gibi kavramlar iç içe geçmişti. “Afrika sosyalizmi” olarak anılan, özünde bağımsızlıkçı ve kalkınmacı fikirlere dayanan akımlar yükselişteydi. SSCB tam da bu kesimleri yanına çekecek “yeni-sömürgecilik” gibi argümanlar üretiyordu. Bir yanda “soğuk savaş”, öte yanda kara Afrika'nın özgün durumu, ABD emperyalizmini, Afro-Amerikalılara yönelik ırkçılığı açıkça ele veren yasaları, eskisi gibi sürdürmekten alıkouyordu.

ABD emperyalizminin dünya kapitalizminin liderliğini üstlenmesi ve imajını düzeltme mecburiyeti, düzeni ırkçılıktan tavizler vermek zorunda bırakıyordu. Ancak ABD'de demokratik haklar için mücadele edenlerin işi hiçbir dönem kolay olmadı. Mahkemelerde mücadele yürütebilmek için para gerekiyordu. Sosyal demokrat eğilimli Walter Reuther liderliğindeki 5 milyon üyesi olan Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası; işçi hakları, sivil haklar, kadın hakları, sağlık hakkı, parasız eğitim, sosyal konut, çevre kirliliği, nükleer silah karşıtlığı gibi amaçlarla mücadele eden sivil toplum örgütlerine para yardımı yapıyordu. Reuther'in 4 dönem başkanlığını yürüttüğü işçi sendikası, mahkeme masraflarına destek olmak için NAACP'ye 75 bin dolar bağışlamıştı. Kapitalist düzeni ehlileştirmenin ötesinde bir perspektifi olmayan, demokratik reformları savunan ve sivil haklar hareketinin yanında yer alan Reuther, iki kez suikasta uğramış ve şans eseri hayatta kalmıştı.

Brown davası, mahkeme kararlarının ya da yasal düzenlemelerin sosyal hayatta ırk ayrımcılığını ne ölçüde ortadan kaldırayabildiğine dair çarpıcı bir örnektir. Okulların ırklara göre ayrıştırılması Yüksek Mahkeme kararıyla 1954'de kaldırıldı. Artık siyahlar da beyazların okuduğu okullara gidebileceklerdi. Ancak bu yasal düzenlemeden 10 yıl sonra bile ayrımcılığın kaldı-

rıldığı beyaz okullarına siyah çocukların sadece %2,3'ü gidebiliyordu. ABD'li egemenler ırk ayrımcı uygulamaları kâğıt üzerinde kaldıran olumlu yöndeki yasal değişikliklerin toplumsal yaşama pek az yansıtacağını gayet iyi biliyorlardı.

Yüksek Mahkeme 1944 yılında da önseçimlere sadece beyazların katılmasını yasaklayan bir karara imza atmıştı. Ancak aradan 10 yıl geçtikten sonra bile Güney eyaletlerinde siyahların bıraktık ön seçimlere katılmasını, seçmen kaydı yaptırabilmeleri için bile mücadele edilmesi, bedeller ödenmesi gerekiyordu.

Lamar Smith ve Emmett Till cinayetleri, sivil haklar mücadelesinin başlamasını ateşleyen, toplumsal hafızaya kazınmış trajik cinayetler olarak tarihe geçecekti.

Lamar Smith ve Emmett Till cinayetleri

Lamar Smith, savaş gazisi 63 yaşında siyah bir çiftçi, aynı zamanda oy hakkı aktivistiydi. Seçmen kaydı yaptıramamış siyahlara form doldurmaları için yardımcı oluyordu. 13 Ağustos 1955'de seçmen kaydı başvuru formlarını teslim etmek üzere adliyeye gitti. Adliye'nin girişinde 3 faşist önünü kesti. Lamar Smith, formları teslim etmemesini emreden faşistlere boyun eğecek bir adam değildi. Saldırdılar, direndi. Faşistler güpegündüz adliyenin kapısının önünde herkesin gözü önünde tabancayla vurarak katlettiler Smith'i. Kendisinden önce de nice oy hakkı aktivisti faşistler tarafından alçakça katledilmişti. Sıranın kendine geldiğini biliyordu. Yaşamından endişe eden yakınlarına, ölümü göze aldığını söylemişti öldürülmeden günler öncesinde.

Şerif dâhil yaklaşık 30 kişinin gözü önünde, adliye girişinde güpegündüz cinayet işleyen faşistler, tamamı beyazlardan oluşan mahkeme jürisi tarafından suçsuz bulunarak serbest bırakıldılar. Katillerin cezasız kalmaması için hukuk mücadelesi uzun yıllar sürecek, ancak sonuç elde edilemeyecekti. Cinayetten 61 yıl sonra, 2016 yılında ABD Adalet Bakanlığı, katillerin hepsi öldüğü için dava dosyasını kapattı.

Tarihte bazı olaylar kritik dönüm noktaları haline gelirler. Tek başlarına ele alındıklarında benzer vakalardan sadece biriymiş gibi görünürler. Ancak toplumdaki birikmiş çelişkileri açığa çıkartır, kitlelerin öfkelerini dışavurmalarına vesile olurlar. Emmett Till vakasının Afro-Amerikalı kitleler

üzerinde yarattığı etki de bu açıdan önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Mississippi'den Chicago'ya göç etmiş bir ailenin 14 yaşındaki oğlu Emmett Till, 1955 yazında akrabalarını görmek için Mississippi'ye gitmişti. Yola çıkmadan önce annesi, Chicago'da doğup büyümüş, Güneyi tanımayan oğluna sıkıca tembih ediyordu: "Chicago ve Mississippi 2 ayrı dünyadır. Orada beyazların önünde nasıl özenli hareket etmen gerektiğini bilmelisin."

Annesine "anladım" demişti ama Chicago'da yetişmiş, ergenlik çağındaki bu genç çocuk, Güneyde beyaz bir kıza asla bakmaması gerektiğini, bakarsa başına neler gelebileceğini elbette anlayamamıştı. Aile dükkânının tezgâhına bakan 21 yaşındaki Carolyn Bryant'a kur yapmış, bir iddiaya göre de ıslık çalmıştı. Dükkândaki olaydan birkaç gün sonra silahlı adamlar gelip Emmett Till'i amcasının evinden alıp kaçırdılar. Vahşice dövülen ve tanınmaz hale getirilene kadar işkence edilen çocuk infaz edilip vücudu nehre atıldı. Üç gün sonra bulunan ceset, cenaze töreni için Chicago'ya annesinin yanına gönderildi. Anne, Mamie Till Bradley çocuğunun cenazesini yüzü açık tabutta kaldırdı.

İrkçi vahşetin 14 yaşında bir çocuğu ne hale getirdiğine tüm dünya şahit oldu. Ülke çapında Güneydeki siyahların sivil haklardan mahrum yaşamak zorunda kalışı ve ırkçı şiddet gündeme geldi. Güneydeki yerel gazeteler bile Till'e uygulanan vahşeti kınamak ve adalet çağrısı yapmak zorunda kaldılar. Öte yandan bu gazeteler Mississippilileri savunma kılıfı altında katillere destek vermeyi sürdürdüler.

Eylül 1955'te tamamı beyazlardan oluşan jüri, amcasının evini silahla basıp Till'i kaçıran iki katili suçsuz buldu. Katilleri beraat ettiren jüri üyelerinden biri, "soda içmek için ara vermeseydik kararı açıklamamız 67 dakika sürmezdi" diyecek kadar yüzsüzdü. 1956'da bu iki katil bir dergiye verdikleri röportajda cinayeti açıkça itiraf edeceklerdi. İşledikleri cinayeti gayet normal buluyorlardı.

Emmett Till, faşist ruhlu ırkçı canilerin katlettiği binlerce kurbandan sadece biriydi. Chicago'daki cenazeye katılan on binler, öfkeyle dolan milyonlar, çeşitli anma etkinliklerine ve protesto yürüyüşlerine katıldı. Till için Montgomery'de Martin Luther King öncülüğünde gerçekleşen yürüyüşe katılan Rosa Parks isimli kadın, ileride sivil haklar mücadelesinin simge isimlerinden biri haline gelecekti.

Till'in işkence edilmiş cesedinin fotoğrafını görüp öfkelenen Louisville, Kentucky'den iki genç, demiryolunu tahrip ederek bir lokomotifin raydan çıkmasına neden olmuştu. Bu öfkeli gençlerden biri daha sonraları ünlü bir boksör olacak ve Muhammed Ali ismini alacak olan Cassius Clay idi.

Afro-Amerikalı kitleler artık sadece mahkeme salonlarında yürüyen hukuk mücadeleleriyle yetinemezdi. Çok daha ileri adımlar atma iradesi olgunlaşmıştı. Ayrımcı uygulamalara karşı sivil itaatsizlik ve inatçı bir kitle direnişi, gelecek aylarda patlak verecek mücadelelerin yöntemi olacaktı.

Rosa Parks ve Sivil İtaatsizlik

1 Aralık 1955'te, Alabama eyaletinin başkenti Montgomery'de, Rosa Parks isimli 43 yaşında bir terzi, otobüste bir beyaz erkeğe yer vermediği için ırk ayrımı yasalarını ihlal etmekle suçlanarak tutuklandı. Rosa'nın işi beyazların giydiği elbiseleri dikmekti. Tüm gün çalışıp yorulmuştu. Parks, dört siyahla birlikte dördüncü sırada oturmaktaydı (siyahlar yalnızca ilk sıraya oturabilirdi). Tüm oturma yerleri dolduktan sonra otobüse beyaz bir erkek binmişti. Siyahlar ve beyazlar aynı sırada oturamayacakları için beyaz adam dördüncü sıradaki tüm siyahların kalkmasını istemişti. Diğer dört siyah itaat ederken, Rosa bunu reddetti.

Rosa, tutuklanmadan kısa bir süre önce Tennessee'deki Highlander Araştırma ve Eğitim Merkezinde "İrk İlişkileri" konulu bir kursu bitirmişti. Rosa ayrıca Siyah Haklarını Geliştirme Derneğinin (NAACP) Montgomery bölümünün sekreteriydi. Aslında bu, önceden planlanmış bir eylemdi. Rosa Parks'ın tutuklanmasına kesin gözüyle bakılıyor ve bunun kamu otobüslerindeki ayrımcılığa karşı çıkmak için kullanılması amaçlanıyordu. Daha önce de benzer vakalar yaşanmış, otobüste yer vermediği için tutuklananlar olmuştu. Ancak NAACP yönetimi bu sorunu bir dava konusu haline getirmek için doğru kişinin tutuklanmasını bekliyordu. Tutuklanacak kişi siyahları eyleme sürükleyebilmeli, ayrımcılık yasalarını sorgulamaya açabilmeli ve en önemlisi de her türlü iftiradan azade biri olmalıydı. Rosa 5 Aralık Pazartesi günü tutuklandığında 14 dolar (10 dolar ceza ve 4 dolar mahkeme masrafı) para cezasına çarptırıldı ama o, davayı temyize götürdü. Rosa yıllar sonra "Emett Till'i düşündüm. Geri adım atmam mümkün değildi" sözleriyle o günlerdeki ruh halini aktarmıştı.

NAACP'nin Montgomery teşkilatı Rosa'nın davasını üstlendi. 5 Aralıktan

itibaren Montgomery’de siyahlar otobüsleri boykot etmeye başladı. Yüksek Mahkemenin toplu taşıma araçlarında ırk ayrımcılığını yasaklama kararı verdiği 20 Aralık 1956’ya kadar 381 gün boyunca her gün yaklaşık 50 bin siyah yürüdü. Arabası olanlar uzakta çalışanları işlerine götürüyordu.

Otobüs boykotunun 100 kadar örgütleyicisi hapse girdi. Protestocular ırkçı saldırılara göğüs gerdiler. Faşistler siyahları yıldırım için siyahların kiliselerine bombalı saldırılar bile düzenlediler. Ancak otobüs boykotuyla yükselişe geçen kitle mücadelesi yeni bir dönem başlatmıştı. Artık siyahlar geri adım atmıyordu. Cesaretle, haklılıkla ve özgürlük tutkusuyla kuşanmış kitleler her tür bedeli ödemeye, her acıya katlanmaya hazırды.

381 günlük boykot sürecinde bombalı saldırıya hedef olan ve tutuklananlardan biri de boykot eylemine önderlik eden Martin Luther King idi.

Martin Luther King

King, 1955 yılında otobüs boykotunun liderliğini üstlendiğinde 26 yaşında genç bir Protestan rahipti. Küçük-burjuva bir aileden geliyordu. Önce sosyoloji bölümünden mezun olmuş, ardından teoloji fakültesini birincilikle bitirip sistematik teoloji üzerine yüksek lisans yapmıştı. 1953’de Montgomery’deki siyah kilisesinin lideri (pastör) oldu. Hıristiyan teolojisinin yanı sıra Mahatma Gandi’nin fikirlerinden, onun şiddetten uzak, pasif direnişle yürütülen sivil itaatsizlik pratiğinden etkilenmişti. Otobüs boykotunun başarıyla sona ermesinin ardından King, siyah kiliselerinin güç birliğinin örgüt-

lenmesi için çalıştı. 1957'de Güney Hıristiyan Liderlik Konferansının (SCLC) kuruluşunda önemli rol oynadı. SCLC sivil itaatsizlik yöntemini sivil haklar hareketine uyarladı. ABD istihbaratı yıllar boyunca özel hayatı dâhil King'in her adımını takip etti. Devlet harekete komünistlerin sızdığına dair kanıt arıyordu. Hiçbir kanıt bulamadılar, çünkü maalesef “komünist sızmanın” izi bile yoktu.

King'in öncülük ettiği hareketi kavrayabilmek için ideolojik-politik besin kaynağına bakmak gerek. Bu hareketin içerisinde elbette “sol bir damar” vardı. Bu damar Hıristiyan teolojisinden gelen sol bir eğilimdi. Bu solculuk eşitlikçi, sosyal adaletçi, yoksulları ve ezilenleri savunmaya dayalı ahlâki değerlere dayanıyordu. Bir yandan ahlâken işçilerin ve ezilenlerin yanında yer alırken, öte yandan işçilerin ve ezilenlerin mücadelesini olabildiğince barışçıl yöntemlerle sürdürme ve uzlaşma telkini, Hıristiyan din adamı solculuğunun karakteriydi. Nitekim King'e danışmanlık yapan Abraham Johannes Muste gibi pasifist din adamlarının politik tutumları bu anlayışın tipik örneğiydi. Muste 1919'da Lawrence tekstil işçileri grevinde mücadeleye katılan 30 bin işçinin sözcülüğünü üstlenmişti. Grev sırasında Muste dâhil 100'den fazla işçi tutuklanmış, polis Lawrence'ın ana caddelerine makineli tüfekler dizmişti. Muste işçilere “makineli tüfeklerin önünden gülümseyerek geçmelerini” tavsiye etmişti. İşçilerin ve patronların karşılıklı tavizler vermesi sağlanmış, 16 hafta süren grev uzlaşmayla sonuçlanmıştı. Büyük bir kalkışma bekleyen polis bile grevin bu derece barışçıl seyir izlemesine şaşırmişti.

Marksizm emperyalist savaflara ve her tür haksız savaşa karşı “sınıf savaşını” savunurken, Hıristiyan solculuğunun militarizm ve savaş karşıtlığı pasifizm üzerine kuruludur. Üstelik haklı savaş haksız savaş ayrımı da yoktur. Kısacası, King'in öncülük ettiği hareketin ideolojik esin kaynağı olan Hıristiyan solculuğu eşitlikçi, sosyal adaletçi, ezilenlerden yana bir dinsel ahlâki değerler sistemine dayanır. Pasifist, barışçıl kitlesel eyleme dayalı, medyada ilgi yaratarak ve kamuoyu oluşturarak, neredeyse “düşmanı ikna ederek” tarafları uzlaştırmaya dayalı stratejisi ise ezilenleri, ırkçı sömürücü kapitalist düzenin temellerine vurmaktan alıkoyar. Sistemin izin verdiği sınırlar dâhilinde reformlarla ezen ile ezileni uzlaştırmaya çalışan bu anlayış, reformizmin dinsel ahlâkçılıkla, hatta çilekeşlikle kaynaşmış bir biçimdir.

Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere, ABD'de devrimci sosyalist hareketin tutarlılıktan ve örgütsel süreklilikten yoksun oluşu, patlayıcı

çelişkilerle yüklü ırk ayrımcılığı sorununun çözümünün farklı mecralarda aranmasına yol açmıştı. Kölelikten bu yana siyah kitleleri birleştirme yetisine sahip en önemli kurumsal yapı siyahların kiliseleriydi. Doğal olarak bu kurum ırk ayrımcılığına, beyaz teröre karşı direnişin merkezi oldu. Tüm bu koşullar, Martin Luther King gibi cesur, fedakâr, eğitimli, güvenilir, aynı zamanda etkili konuşmalar yapabilen ama reformizm ile malûl bir din adamını siyah hareketinin lideri haline getirdi.

1960'lı yılların başlarında hareket, mağaza ya da otobüs boykotu gibi en yumuşak eylem biçimleriyle sürüyordu. 1960'ta Kuzey Carolina'da öğrenciler, siyahlara hizmet vermeyen bir bara oturdular. Bu eylem biçimi kısa zamanda yayıldı. On binlerce siyah öğrencinin katıldığı bu eylemlerde 3 binden fazla öğrenci tutuklandı. Kitlesele tutuklamalar siyah öğrencilere geri adım attıramadı.

1961 Mayısında sivil haklar için mücadele eden siyah ve beyaz aktivistler, birlikte Kuzey eyaletlerinden Güney eyaletlerine otobüs seferleri düzenlemeye başladılar. Siyah ve beyaz aktivistler, Güney eyaletlerindeki ırk ayrımcı kısıtlamalara inat, restoranları, terminalleri, tuvaletleri beraber kullandılar. Ku Klux Klan'ın yönlendirdiği faşist grupların saldırılarına birlikte göğüs gerdiler. Polis, faşist saldırılara göz yumarken, siyahları tutukluyordu.

Albany şehrinde 700 siyah, otobüs ve kütüphane boykotları yüzünden tutuklandı. Baskılar eylemcileri yıldırıyordu. Her protesto gösterisinde onlarca siyah yaşlarına bakılmaksızın gözaltına alınıyordu. Bir polis şefi, gözaltına aldıkları 9 yaşındaki çocuğa ismini sorduğunda "Freedom, Freedom" (özgürlük, özgürlük) cevabını almıştı.

Demokrat Parti adayı John Fitzgerald Kennedy Ocak 1961'de ABD Başkanı seçilmişti. Siyah kiliselerine ve Martin Luther King'e mali yardım yapmak istemişti. Gerekçesi "soğuk savaş" ve komünizme karşı mücadele idi. Kennedy siyah hareketin liderleriyle görüşüyor, onların nabzına göre şerbet vererek siyah hareketi kontrol altında tutmaya çalışıyordu. 1963 yılına gelindiğinde Güney eyaletlerinde her yerde her yaştan siyahlar sokaklara dökülüyor; polis terörüne, faşist saldırılara ve cinayetlere, yangın bombalarına, işten atılmalara, kitlesele tutuklamalara, her tür baskıya karşı direniyorlardı. 1963'te Güney eyaletlerindeki gösterilerde 20 bin kişi tutuklanmıştı.

Güneydeki yerel otorite, kilise önünde diz çökme, belediye binası önünde

oturma gibi barışçıl gösterileri bile yasaklayıp kitlesel tutuklamaya girişiyordu. Yerel polis şefi, binlerce tutukluyu çevredeki hapishanelere dağıtıyor, kitlesel tutuklamalar için “yer açıyordu.”

Bir ara tutuklanmayı göze alarak gösterilere katılacak protestocu bulunamayacak duruma gelmişti. Liseli gençlik mücadeleye örgütlendi. 2 Mayıs 1963'te binden fazla liseli okulu kırıp kilisede toplandı. Birmingham belediye başkanıyla ayrımcılık üzerine konuşmak üzere yürüyüşe geçtiler. Hepsi tutuklanıp hapse gönderildi. Polis ilk gün şiddet kullanmadan yapmıştı tutuklamaları. Ama ertesi gün bin lise öğrencisi daha kilisede toplanıp yürüyüşe geçti. Çileden çıkan ırkçı polis bu sefer köpekleriyle ve itfaiye hortumlarından püskürttüğü tazyikli suyla liseli gençlere saldırdı. Köpeklerin öğrencilere saldırma sahneleri ve gençlerin yangın hortumlarından püskürtülen tazyikli suyla yerlerde sürüklenmesi görüntüleri ulusal televizyon kanallarında yayınlandı. Ülke çapında halkın kabaran öfkesi Kennedy yönetimini harekete geçmek zorunda bırakıyordu. Hapisteki protestocuların serbest bırakılması sağlanacak, kamuya açık alanlarda, işe alımlarda ırk ayrımcı uygulamaları ortadan kaldıracak düzenlemeler için bir komite kurulacaktı.

İrk ayrımcılığına dayalı yasaların yürürlükte kalması giderek daha da imkânsız hale geliyordu. Kennedy Haziran 1963'te Sivil Haklar kanun teklifini hazırlayıp sunmuştu. Ancak ırkçı senatörler teklif üzerine sonu gelmez tartışmalar yürüterek, haydutça yöntemler izleyerek yasanın oylama aşamasına gelmesini engellemişlerdi.

28 Ağustos 1963'te, köleliğin kaldırılmasının 100. yılında, Washington'da “iş ve özgürlük” yürüyüşü gerçekleştirildi. Yürüyüşe Afro-Amerikan örgütlerin yanı sıra liberal eğilimli sivil toplum örgütleri ve Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası başta olmak üzere işçi sınıfının en ileri kesimleri de katıldı. Sivil haklar yasasının çıkartılması, işe alımda ayrımcılığın sona ermesi, mesleki eğitimler verilmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması, düşük kiralı kamusal konut gibi talepler ileri sürüldü. Yürüyüşün sonunda, Abraham Lincoln Anıtı önünde 200 binden fazla insanın katılımıyla dev bir miting düzenlendi.

Martin Luther King'in bu mitingdeki ünlü konuşması³ sivil haklar hareketine öncülük eden anlayışın ruhunu yansıtmaları açısından iyi bir örnektir. Bu konuşmasında King şunları söylemişti:

“(...) 100 yıl önce manevi gölgesi altında durduğumuz büyük bir Amerikalı

özgürlük bildirgesini imzaladı. Bu mühim karar, adaletsizliğin alevleri içinde kurumuş olan milyonlarca zenci köleye büyük bir umut ışığı olmuştı. Esaretlerinin uzun gecesini sona erdirecek sevinçli bir şafak gibi gelmişti. Fakat 100 yıl sonra dahi zenci hâlâ özgür değil. 100 yıl sonra bile ne yazık ki, zencinin hayatı tecrit kelepçeleri ve ayrımcılık zinciriyle felce uğrıtılıyor. 100 yıl sonra bile zenci, yoksulluğun ıssız adasında yaşıyor. (...) her insanın eşit yaratıldığı gerçeğini kabul ediyoruz.”

“Bir rüyam var; bir gün Georgia’nın kızıl tepelerinde, eski kölelerin çocuklarıyla eski köle sahiplerinin çocukları kardeşlik sofrasına beraber oturabilecekler. Bir rüyam var; bir gün, adaletsizliğin ateşiyle dolup taşan, baskının ateşiyle dolup taşan Mississippi eyaleti bile özgürlük ve adalet vahasına dönüşecek. Bir rüyam var; 4 küçük çocuğum bir gün derilerinin rengiyle değil, karakterleriyle değerlendirilecekleri bir ulusta yaşayacaklar. Bugün bir hayalim var; bir gün bedhah ve ırkçı Alabama’da, dudaklarından «müdahale» ve «feshetme» sözleri dökülen valinin olduğu yerde, küçük zenci çocuklar, beyaz çocuklarla kardeşçe el ele tutuşabilecek. Bugün bir hayalim var. Bir gün her vadi yükseltilecek, tepeler, dağlar alçaltılacak, pürüzler düzleştirilecek, Rabbin yüceliği ortaya çıkacak ve bütün ırklar onu görebilecek. Bu bizim ümidimiz ve bu inanç ile Güneye gidiyorum. Bu inanç ile umutsuzluk dağında umut taşını yontabileceğiz. Bu inanç ile ulusumuzun ahenksiz gürültülerini kardeşliğin güzel senfonisine dönüştürebileceğiz. Bu inanç ile bir gün özgür olacağımızı bilerek birlikte çalışabilecek, birlikte dua edebilecek, birlikte mücadele edebilecek, birlikte hapse girebilecek, özgürlüğümüz için birlikte ayağa kalkabileceğiz.”

“Özgürlüğün sesi her şehirde, her kasabada, her eyalette yankılandığında, tanrının tüm çocuklarının, siyahların, beyazların, Yahudiler, Protestanlar ve Katoliklerin el ele tutuşmasını hızlandıracamız ve şu eski zenci ilahisini söyleyebileceğiz: Nihayet özgürüz! Nihayet özgürüz! Tanrıya şükür nihayet özgürüz!”

Adalet ve özgürlük için insanların vicdanlarına seslenen, tanrı inancıyla harmanlanıp etkisi güçlendirilen ajitasyon konuşması King’in önderliğinin ruhunu yansıtıyordu. Yoksul siyah kitlelerin öfkesi kabarmıştı. Kitleler her türlü fedakârlığı göze alarak mücadele etmeye hazır durumdaydı. King’in konuşmaları siyah öfkeyi yatıştırmaya, siyah hareketin muktedirlerle uzlaşma çizgisinin ötesine geçmemesine yardımcıydı. İsa’ya atfedilen “sana tokat atana diğer yanağını dön” anlayışı, ezilenlerin haklı isyanını kontrol etmekte kullanılıyordu. Güney eyaletlerindeki yönetimler eleştiriliyor ama federal hükü-

met ve ABD rejimi eleştirilerden muaf tutuluyordu.

İrkçi faşistlerin, King'in ilâhi adalet çağrısına yanıtı gecikmedi. 15 Eylül 1963'te dört Ku Klux Klan üyesi, King'in konuşma yapacağı Alabama'daki bir kiliseye saatli bomba yerleştirdi. Bombanın patlamasıyla biri henüz 11 yaşında olan dört kız çocuğu daha hunharca katledildi. 20 kadar insan yaralandı.

FBI, katliamı gerçekleştiren Klan üyesi dört kişiyi 1965 yılında tespit etmiş durumdaydı. Ancak bu katillerden hiçbirine 1977'ye kadar soruşturma açılmadı. 1977'de katillerden biri, 2001 ve 2002 yıllarında da katillerden ikisi ömür boyu hapse girdiler. 1994'de ölen katil ise tamamen cezasız kaldı.

22 Kasım 1963'te, başkan Kennedy suikastla öldürüldü. Kennedy'nin ardından başkanlık koltuğuna oturan Johnson, Sivil Haklar kanun teklifini yenden ileri sürdü. Nihayet Temmuz 1964'te yasa yürürlüğe girdi. Yeni yasa, ırk, renk, din, cinsiyet, etnik köken ve cinsiyet tercihine dayalı her tür ayrımcılığı yasadışı ilan ediyordu. Onca çabanın, mücadelenin, acının sonucunda bir reform elde edilmişti. Ancak bu reform sadece King'in önderlik ettiği mücadelenin sonucu değildi elbette. 20. yüzyılın başında Lenin, reformların devrimci mücadelenin yan ürünü olduğunu söylemişti. Siyah hareketin içinde mayalanmakta olan daha radikal eğilimler de vardı. Giderek güçlenen bu eğilimler Klan terörünü ve polis şiddetini silahlı öz-savunmayı örgütleyerek ve saldırılara devrimci şiddetle yanıt vererek yıldırılmayı öneriyordu.

Malcolm X ve İslam Ulusu Örgütü

İslam Ulusu Örgütü sivil haklar hareketinin doğrudan bir parçası olmamıştır. Bu örgütün içinden çıkan Malcolm X ise sivil haklar mücadelesinin en önemli iki figüründen biri olarak kabul edilir (diğeri Martin Luther King). Kendisini peygamber olarak sunan İslam Ulusu Örgütünün lideri Elijah Muhammed, Allah'ın seçkin kulları olan siyahların bir arada (beyazlardan ayrı) yaşayacağı bir eyalet kurmayı vaat ediyordu. Afro-Amerikanlar Afrika'ya geri dönmeli, geçici bir önlem olarak da siyah insanlara Amerika'da ayrı bir ülke oluşturulmalıydı. Örgütün siyah milliyetçiliği ile İslamiyetin Elijah Muhammed'e münhasır yorumunu iç içe geçiren fikirleri vardı. İnsanların aslının siyahlar olduğu ileri sürülüyor; beyaz tenli insanlar "mavi gözlü şeytanlar" diye nitelendiriliyordu. Hatta siyahların beyaz insanlardan üstün olduğu ve çok yakında beyaz ırkın yok olacağı savunuluyordu. Ezilen siyah kitlelere çekici

gelen bu tür söylemler, etrafına güç topluyordu. İlerleyen yıllarda Elijah Muhammed beyazlarla ilgili söylemlerini yumuşatmış, siyahlar arası dayanışma vurgusunu öne çıkarmıştı. Amerikan devletiyle çatışmaya girmekten kaçınmış, takipçilerine siyasetin dışında kalmayı telkin etmişti.

İslam Ulusu Örgütü asıl büyümesini Malcolm X'in vaizliği döneminde yaşadı. Malcolm X, 1.90 boyu, yakışıklı, karizmatik, heybetli görünüşü, hitabet yeteneği ve ateşli vaazları ile kitleleri etkiliyordu. Siyahların öz-savunmasını askeri bir disiplinle örgütlemesi, siyah kitlelere cesaret ve özgüven kazandırıyor. Farklı araştırmalar farklı rakamlar verse de ortaklaşılan husus Malcolm X'in hareketi popülerleştirdiği yıllarda İslam Ulusu Örgütünün üye sayısının yaklaşık 50 kat artmış olmasıdır (üye sayısının 1250'den 50-75 bine ulaştığı tahmin ediliyor). Dünya ağır sıklet boks şampiyonu Cassius Clay'in (Muhammed Ali) örgüte katılmasını sağlayan da oydu.

Malcolm X'in kısa yaşamı büyük altüst oluşlarla ve keskin dönüşümlerle geçmişti. Malcolm X adıyla tanınan Malcolm Little'in 6 yaşındayken babası öldürülmüş; 13 yaşındayken annesi akıl hastanesine yatırılmıştı. Koruyucu aile yanında büyüdü. Harlem'de pek çok suça bulaştı. 1946'da 20 yaşındayken hırsızlık ve haneye tecavüz suçlarından hapse girdi. Hapishanede, İslam Ulusu Örgütüne katıldı.1952'de şartlı tahliye edildi. Tahliye edildikten sonra kısa zamanda örgütün liderlerinden biri ve en meşhur vaizi haline geldi. Yollarının ayrıldığı 1964 yılına kadar örgütün fikirlerini savundu. Ancak 1960 yılından itibaren katıldığı uluslararası toplantılarda, milliyetçi devrimci, ulusal kurtuluşçu (Mısır lideri Abdülnasır, Küba lideri Castro ve bağımsızlıklarını yeni kazanmış çeşitli Afrika ülkelerinden) liderlerle tanıştı. Elijah Muhammed'in dinci çizgisini sorgulamaya başlamıştı. 1963'te Kennedy suikastı sonrası "layığını buldu" anlamında sözler sarf etmesi üzerine örgütüyle arası açıldı.

İslam Ulusu Örgütünde zina yasaktı. Elijah Muhammed'in riyakârca hareket edip sekreteriyle birlikte olduğunu öğrenmesi, Malcolm X'in örgütün

fikirleriyle ilgili çelişkilerinin açığa çıkmasına vesile oldu. Mart 1964'te İslam Ulusu Örgütünden ayrıldıktan sonra hareketi ve öğretilerini reddetti. Dinî felsefesinin İslam olmasının, sadece kendisini ilgilendiren şahsi bir mesele olduğunu, herkesin din inancının sadece o kişiyi ilgilendireceğini açıklıyor; kendisinin politik, ekonomik ve toplumsal felsefesini siyah milliyetçiliği olarak tanımlıyor; bir özgürlük savaşçısı olduğunu ilan ediyordu.

Siyahların politik bilincini arttırmak üzere kurduğu Afro-Amerikan Birliği Örgütü de, dinî değil seküler bir örgüttü. Pan-Afrikanizmi (siyah Afrika halklarının birliğini) savunuyordu. Artık sivil haklar mücadelesinde yer alan liderlerle çalışmak istediğini, geçmişte de bunu arzuladığını ama Elijah Muhammed tarafından engellendiğini söylüyordu. 26 Mart 1964'te senatoda Sivil Haklar Yasasının tartışılacağı sırada Martin Luther King'le ilk ve son kez bir araya gelebildi.

Artık konuşmalarında, siyahların Müslüman, Hıristiyan ya da milliyetçi oldukları için değil siyah oldukları için ayrımcılığa, siyasi baskıya ve ekonomik sömürüye maruz kaldıklarını; siyahların birleşmek için dinî inançlarını evlerindeki dolaba kilitleyip gelmeleri gerektiğini savunuyordu. Nisan ayında, siyahları akıllıca oy kullanmaya çağırdı. "Ya oy pusulası, ya mermi" (The Ballot or the Bullet) sloganıyla hatırlanan ünlü konuşmasında; yeni seçilecek hükümetin siyahların tam eşitliğini engellemesi durumunda, siyahların silaha sarılmasının gerekebileceğini" anlatıyordu. Bu konuşma siyah milliyetçiliğinin manifestosu niteliğindedir.

Buna göre siyahlar politik bir programa, politik bilince ve olgunluğa sahip olmalıydı. Siyahların kendi ekonomisi olmalı, onu yönetmesini bilmeliydi. Siyahlar kendi yerleşimlerini, iş dünyasını, eğitim sistemini kurmalıydı. Malcom X, siyahları, dost gibi görünen beyaz liberallerin başarısızlığa uğrattığını, siyahların kurtuluşu için politik olarak beyazlardan bağımsız olması gerektiğini açıklıyordu. Hıristiyan, Müslüman ya da ateist tüm bireyleri ve siyah örgütleri siyah milliyetçiliği programında birleşmeye çağırıyordu. 400 yıldır koloniciliğin acılarını yaşamış Afro-Amerikanlar, milliyetçilik sayesinde bağımsızlığını kazanan Asya ve Afrika halklarının yolundan yürümeliydi. Koloniciliğin mirası olan ikinci sınıf vatandaşlığı 20. yüzyılın köleliği olarak tanımlıyor, ABD rejiminin ikiyüzlülüğünü teşhir ediyordu.

Hem temsilciler meclisinde hem senatoda 3'te 2 çoğunluğa sahip olan

Demokrat Parti, siyahlara verdiği vaatleri yerine getirmemişti. Malcom X, beyaz politikacıların sahtekârca vaatlerine, yalanlarına artık karnımız tok diyor; Abraham Lincoln'den övgüyle söz eden Martin Luther King'in söylevlerine gönderme yaparak, siyahların budala yerine konulduğunu, ahmaklaştırıldığını ve kandırıldığını açıklıyordu. Genç siyah kuşağın “ya özgürlük ya ölüm” diyerek eyleme geçmeye hazır olduğunu ilan ediyordu. King'in şiddetten uzak durma (pasifizm) taktiğini yerden yere vuruyor; beyaz egemenlerle uzlaşma çabalarını “yalvarma” olarak tanımlayarak alay ediyordu.

Konuşmadaki en kritik çözüm önerilerinden biri de sivil haklar mücadelesini, insan hakları mücadelesi mertebesine yükseltme önerisiydi. “Sivil haklar” nihayetinde “yerel” bir meseleydi. Başka ülkelerin, bir ülkenin iç sorunlarına müdahale etmesi mümkün değildi. Ancak mücadele “insan hakları” mücadelesi düzeyine yükseltilirse sorunu Birleşmiş Milletler'e taşımak mümkündü. Siyahlara yönelik ırkçı ayrımcılık bir “İnsan Hakları Sorunu” olarak tarif edildiğinde artık bu yerel değil uluslararası bir sorun mertebesine erişmekteydi. Bu öneri gerçekleşirse ABD egemenleri uluslararası arenada gerçekten de sıkıntıya girebilirdi. BM'ye üye siyah uluslardan oluşan onlarca Afrika ülkesi vardı. Üstelik 60'lı yıllar, anti-sömürgeci, 3. dünyacı, ABD ve Batı karşıtı fikirlerin güç kazandığı yıllardı. 1964 yılı itibarıyla “soğuk savaşa” taraf olmayacağını, NATO'ya ve Varşova Paktına eşit mesafede duracağını ilan ederek Bağlantısızlar Hareketine katılmış 50'ye yakın üye ülke vardı. Bunlardan 30'u Afrika ülkesiydi. Bağlantısızlar Hareketinin kurulmasına öncülük eden ülkelerin, Komünist Partinin iktidarda olduğu Yugoslavya, Arap sosyalizmini savunan Cemal Abdülnâsır'ın iktidarda olduğu Mısır ve sömürgecilere karşı ulusal kurtuluş mücadelesi vererek bağımsızlıklarını kazanmış bazı Afrika ülkeleri olduğunu da unutmamak gerekir.

Bu önerinin bir başka anlamı daha vardı. “Soğuk savaş” döneminde SSCB, “savaş çıkartan Batı” karşısında kendisini “barış savunucusu” olarak takdim ediyordu. Öte yandan ABD uluslararası arenada kendisini “insan hakları savunucusu” olarak pazarlıyordu. Özel mülkiyet de “insan hakkı” idi ve “SSCB'deki rejim bunu hiçe sayıyordu”. Siyahların ABD'ye karşı “insan hakları” mücadelesi vermesi, ABD'nin ideolojik propagandasını üzerine inşa ettiği temeli (insan hakları söylemini) tehdit ediyordu.

Afrika'dan Hindicine, Küba'dan Kore ve Vietnam'a kadar sömürgeci beyaz

egemenlerin ezilen halkların mücadeleleri karşısındaki yenilgilerini sıralayan Malcolm X, dünyada kansız bir devrim olmadığını hatırlatıyor, siyahların özgürlüklerini elde etmek için savaşımaya hazır olduklarını vurguluyor, dönüşümün “kanlı ya da kansız” olacağına ABD’yi yönetenlerin karar vereceğini söyleyerek egemenlere net bir mesaj iletiyordu. Bu konuşma 3 Nisan 1964’te, ABD meclisinde Sivil Haklar Kanunu üzerine görüşmelerin devam ettiği bir dönemde yapılmıştı. Üç ay sonra, 2 Temmuz 1964’te kanun çıktı.

Malcolm X, Mekke’ye hacca gittiğinde Suudi Arabistan’da Prens Faysal tarafından devlet konuğu olarak ağırlandı. Hac sırasında sarışın mavi gözlülerden siyalara kadar tüm renklerden insanların yan yana olabildiğini gördü. Eski düşüncelerini sorguladı. Artık ırk ayrımcılığı sorununun aşılabileceğine inanmaya başlamıştı.

Mısır, Etiyopya, Tanganika, Nijerya, Gana, Gine, Sudan, Senegal, Liberya, Cezayir ile Fas gibi ülkelerde radyo ve televizyon konuşmaları yaptı. Afro-Amerikan Birliğini temsilen Afrika Birliği Örgütünün toplantılarına katıldı. Afrika ülkelerinin önde gelen tüm liderleriyle görüştü. Gana, Mısır ve Cezayir’in siyasi liderleri Malcolm X’e kendi hükümetleri için çalışmasını teklif ettiler. Nijerya’da bir üniversitede yaptığı konuşmasından sonra, kendisine “Omowale” (yuvasına dönen evlat) onursal ismi verildi. Malcolm X, bunun hayatındaki en şeref verici ödöl olduğunu söylemişti.

Fransa ve İngiltere’de katıldığı münazaralar radyo ve televizyonlarda yayınlandı. Buralarda da ırkçılığa ve faşizme karşı konuşmalar yaptı. ABD’ye döndükten sonra üniversite kampüslerinde en beğenilen konuşmacılardan biri haline geldi. Sosyalist İşçi Partisinin (SWP) düzenlediği toplantılara da katıldı.

İslam Ulusu Örgütü tarafından tehditler alıyordu. Eski örgütünün imamları tarafından münafık ilan edilmişti. Elijah Muhammed’e karşı çıkanın ölmeyi hak ettiği söyleniyordu. Daha önce Şubat 1964’te arabasına bombalı saldırı düzenlenmişti. FBI çok önceden suikast ihbarı almıştı. Ancak Malcolm X’in öldürülmesi elbette devletin işine geliyordu. 21 Şubat 1965’te Manhattan’da bir salonda konuşmak üzere kürsüye çıktığında üç kişinin silahlı saldırısına uğradı. 21 kurşun yarası alan 39 yaşındaki Malcolm X, aynı gün hastanede hayatını kaybetti. Harlem’deki cenaze törenine on binler katıldı. Örgütün lideri Elijah Muhammed’le arasının açılmasında da, Şubat 1965’te örgütün üç üyesi tarafından suikastla öldürülmesinde de önemli rol oynayan Elijah’ın yardımcısı John Ali’nin FBI ajanı olduğu yıllar sonra açığa çıkacaktı. Devlet 50’li ve 60’lı yıllar boyunca sivil toplum örgütlerine sızdırılan ajanlar marifetiyle bozguncu faaliyetler yürütmüştü.

Malcolm X’in arkadaşı olan yazar James Baldwin, suikast haberini duyduğunda Londra’daydı. Röportaj verdiği gazetecilere “Siz yaptınız! Bu adamın ölümünden siz ve sizin gibi beyaz üstünlüğü fikrini çıkarana sorumlu sunuz. Suçlu değilsiniz ama siz yaptınız. Başlattıklarınız, akımlarınız ve bir kıtaya yaptığınız tecavüz ile tüm bunlar başladı” diye bağıırıyordu.

Malcolm X’in politik etkisi ölümünden sonra da artarak devam edecekti. Örneğin 1966’da kurulan “Öz-Savunma İçin Kara Panter Partisi” adlı devrimci örgüt, binlerce siyah gencin silahlı öz-savunmasını örgütleyecek, sivil faşist çetelerin, ırkçı polisin ve ABD egemenlerinin kâbusu haline gelecekti.

Varoşların isyanı: Siyah Güç

Sivil haklar hareketi nihayetinde barışçıl yöntemlerle hakların elde edilmesi ni ve böylelikle siyahların uzlaşma yoluyla sisteme entegre edilmesini savunuyordu. “Black Power” (siyah güç ya da siyah iktidar) ise Afro-Amerikalıların kendi kaderini tayin hakkını ileri süren akımların ortak sloganıydı. 1954 yılında bir kitaba ismini veren bu slogan ilk kez 1966 yılında popüler oldu.

New Yorklu politikacı Adam Clayton Powell 1966 Mayıs'ında bir üniversitede yaptığı konuşmada "Siyah Güç, tanrının verdiği hakları talep etmektir" diyecekti. 1966 Haziran'ında Şiddet Karşıtı Öğrenciler Koordinasyon Komitesinin (SNCC) sözcüleri tarafından yapılan bir konuşmada ise beyazların devletin egemenliğine karşı bir slogan olarak kullanıldı.

Siyah Güç hareketi 1960'lar boyunca devam eden getto isyanlarından doğdu. Siyah Güç entegrasyona da pasifizme de karşı çıkıyor, ayrılıkçı bir düşünce izliyordu. Siyahların kendi ekonomilerini oluşturmaları gerektiği savunuluyor; "siyah ırkın gururu" sloganı öne çıkarılıyordu. Siyahlara ait kitabeveleri, medya, çiftlikler, kooperatifler kurulması teşvik ediliyordu. Irkçılık siyahları ekonomik ve siyasi olarak zayıf bırakmıştı. Siyahlar iktisaden ve siyaseten güç haline gelmek üzere birleşmeli, kendi temsilcilerini seçmeliydi. Böylelikle Martin Luther King'in "Özgürlük Şimdi" (Freedom Now) sloganının yerini daha radikal kesimlerce ileri sürülen "Siyah Güç" sloganı alıyordu.

Medeni Haklar Yasasının kabulünden iki hafta sonra polis 15 yaşında bir siyah çocuğu öldürdü. New York'taki Harlem mahallesi ayağa kalktı. Harlem'in

yoksul siyahları çıkan yasanın fazla bir şey değiştirmediğini gryyordu. 1965 Ağustosunda Los Angeles’da polisin siyah bir gence uyguladığı şiddet Watts gettosunda altı gün süren bir isyana yol açtı. Polis ve beyazlar isyanın hedefiydi. Olaylarda len 34 kişinin yine hepsi siyahtı. İsyanı bastırmak üzere binlerce kişi gözaltına alındı. Watts isyanı, Siyah G hareketine hayat veren n önemli isyanlardan biriydi.

1966’da Chicago’daki ayaklanmalarda 3, Cleveland’da 4 siyah öldürüldü. 1967’de Detroit’teki isyanı ordu bastırdı. Bilanço 43 l, yüzlerce yaralı ve binlerce tutuklamaydı. 1965’te Malcolm X’in, 1968’de Martin Luther King’in suikastla öldürülmeleri üzerine de ülke çapında pek çok kentte isyanlar patlak vermişti. Tüm bu yaşananlar siyah öfkeyi ateşliyordu. Kavganın yoğunlaştığı gettolarda siyahlar artık ABD devletinin ordusunu, polisini, hkmetini, yargısını tanımıyorlardı.

Kısacası 1960’lar boyunca ve 70’lerin başlarına kadar siyah isyanlarının ardı arkası kesilmedi. Sivil Haklar Hareketi ile Siyah G hareketi hedefleri ve yöntemleri açısından birbiriyle uzlaşmaz gibi görünseler de mücadelede ne ıkmiş pek çok kişi ve kurum her iki hareket içerisinde de yer alabilmiştir.

Siyah G hareketi yoksul gettolarda ve radikalleşen öğrenciler içerisinde desteğini giderek arttırdı. 1967’de şiddet Karşıtı ğrenciler Koordinasyon Komitesinin başkanlığını üstlenen Rap Brown “şiddet kirazlı turta kadar Amerikandır” diyordu. Brown Vietnam savaşına karşı kampanyalar örgütleyecek ve siyahlara “silahlarını ABD hkmetine yöneltmeleri” çağırısı yapacaktı. 1967 yaz ayları boyunca ülkeyi dolaşan Brown siyahları örgütlenmeye ve her kentte gerilla savaşı yürütmeye çağırdı.

Afro-Amerikalıların başkaldırı ruhu Siyah G hareketinin sembollerinde de yansımaları buluyor ve hiç beklenmeyen bir anda kendisini gösterebiliyordu. 1968 Meksika olimpiyatlarında 200 metre koşu finalinde Amerikalı siyah atlet, Tommie Smith 200 metre dünya rekorunu kıırarak birinci, Avustralyalı Peter Norman kendi ülkesinin rekorunu kıırarak ikinci, Amerikalı siyah atlet John Carlos ise üçüncü oldu. Madalya kürsüsüne çıkmadan önce gerçekleştirecekleri eylem için aralarında anlaşmiştı atletler. Tommie ve John buldukları bir çift siyah deri eldiveni paylaştı. Siyahların fakirliğini sembolize etmek için ayakkabısız, siyah çoraplarla çıkmaya karar verdiler kürsüye. Beyaz atlet Peter Norman arkadaşlarıyla dayanışmasını göstermek için göğsüne ırkçılık karşıtı “İnsan Hakları İçin Olimpiyat Projesi” Hareketinin kokartını

takti. Carlos boynunda “linç edilen, öldürülen, asılan ve mezarları bile olmayan insanları” simgeleyen bir kolye taşıyordu. Önünü açık bıraktığı montu ise ülkesindeki sanayi işçileriyle dayanışmasını göstermek için bir semboldü.

Carlos ve Smith tam ABD milli marşı çalınırken siyah deri eldivenli sıkılı yumruklarını havaya kaldırdılar. Bütün dünya televizyonlarının kameralarının çevrildiği olimpiyat stadında büyük bir sessizlik ve şaşkınlık oldu. Ardından stadyumdaki ırkçılar “Zenciler Afrika’ya” diye bağırma, nefret kusmaya, ellerindekileri atletlere fırlatmaya başladılar. Eylem başta ABD olmak üzere tüm dünyada gündem oldu. Kürsüdeki fotoğraf, tüm dünyada gazetelerin kapaklarına çıktı. Carlos ve Smith tüm dünyada milyonlarca siyahın ve ezilenlerin kahramanı haline geldiler.

Carlos ve Smith atletizm takımından ve olimpiyat köyünden derhal atıldılar. Egemenlerin medyası karalama kampanyasına girişti onlara karşı. Nazi selamı vermekle, nefret dolu olmakla itham edildiler. Bu onurlu güzel insanlara “pis”, “çirkin” gibi hakaretler edildi. Düzen bu üç atlete hadlerini bildirmeliydi. Egemen düzen başkaldıranlardan intikam almalı, ileride başka sporcular böyle eylemlere girişmeye cesaret edememeliydi. Üç sporcunun da atletizm kariyerleri sona erdirildi. İşsiz kaldılar. Geçinebilmek için her işi yaptılar. Bir dönem çöpçülük yapan John Carlos’un eşi yoksulluk yüzünden intihar etti.

1968’de siyahların haklarını savunabilen beyazların sayısı halen azdı. Avustralyalı atlet Peter Norman kendi ülkesinde herkes tarafından yargılandı, dışlandı. Tehditler, işsizlik ve tecrit yüzünden zor günler yaşadı. Düzenin yaştığı tüm acılara rağmen bu üç sporcu gerçekleştirdikleri eylemden ötürü pişmanlık duymadılar. Yaşadığı onca acıya karşın şöyle diyordu John Carlos: *“Yaşamın bir başı bir de sonu var. Önemli olan bu aralıkta bir şeyleri değiştirmek için yapacaklarınızın bedelini ödemeye hazır olup olmamanızdır.”*

Bu üç sporcu, o gün ortak eylemleriyle kurdukları dostluklarını ömürlerinin sonuna kadar sürdürdüler. Aralarında yazışmaya, görüşmeye, buluşmaya devam ettiler. 2006 yılında Peter Norman 64 yaşında vefat ettiğinde onun 200 metre Avustralya rekoru halen kırılmamıştı. Cenaze töreninde Norman’ın tabutu Carlos ve Smith’in omuzlarındaydı.

Aynı dönemin simge haline gelen siyah sporcularından biri de dünya ağır sıklet boks şampiyonu Muhammed Ali idi. Onun ringlerdeki muhteşem boks maçlarının yanı sıra siyah hareketini sahiplenşi ve Vietnam savaşı karşısın-

daki tutumu adının hafızalarımıza kazınmasını sağladı.

Mississippi vadisinde kaybedilen Vietnam savaşı

1963-73 yılları arasında süren Vietnam işgali ABD'nin yenilerek çekilmesiyle sonuçlandı. Dünyanın en güçlü silah donanımına sahip olan ABD ordusunun 1970'e gelindiğinde Vietnam'a yığıdığı asker sayısı 540 bine kadar yükselmişti. Vietnam savaşta milyonlarca insanını kaybetti. ABD 58 bin askerini yitirdi. Ancak Amerikan kamuoyunda 1965'ten itibaren giderek güçlenen savaş karşıtlığı, 1968'den itibaren cephedeki askeri birliklerde de karşılık bulmaya başlamıştı. Martin Luther King suikastla öldürüldüğünde Vietnam'da siyah askerlerin bulunduğu iki birlikte isyan çıkmıştı. İlerleyen yıllarda asker grevleri yaygınlaşacak, askerlerin operasyonlara çıkmayı reddetmesi, hatta askerleri operasyona zorlayan komutanların "şüpheli ölümleri", 1970'lerin başlarına gelindiğinde bu devasa savaş aygıtını güçsüz hale getirecekti. 1973'e gelindiğinde Amerikan toplumunun artık %65'i savaşa karşıydı. ABD siyasal sistemi sarsılmaya başlayacak ve savaş sürdürülemez hale gelecekti.

Vietnam'ı işgal eden ABD ordusunda siyah askerlerin oranı ABD nüfusundaki siyahların oranından fazlaydı. Vietnam'da dönüşümlü olarak görev almış 1,5 milyon askerin yaklaşık 300 bini Afro-Amerikan idi. Ordu birliklerinde ırk ayrımı resmiyette ortadan kalkmıştı ama fiiliyatta devam ediyordu. Askeri hiyerarşide yukarılara doğru çıkıldıkça siyahların sayısı seyrekleşiyordu.

Siyah hareketi, ABD'deki savaş karşıtı hareketin güçlü dinamiklerden biriydi. 1965'te siyah öğrenciler Vietnam'da ölen bir arkadaşlarının ardından "askere gitmeme, beyaz Amerika'nın çıkarları için savaşmama" çağrısı içeren bir bildiri dağıttılar.

Dünya ağır sıklet boks şampiyonu Muhammed Ali Vietnam savaşına karşı çıktığı için askere gitmeyi reddetti. 1967'de yaptığı tarihi konuşmasında siyahların uğradığı zulümleri özetliyor ve beyaz egemenliğine meydan okuyordu: "Onları ne için vuracaktım? Onlar bana zenci demediler, beni linç etmediler, köpeklerini üzerime salmadılar, ulusal kimliğimi benden çalmadılar. Öleceksem burada ölürüm. Sizinle çarpışarak ölürüm. Benim düşmanım sizsiniz. Vietkonglar, Çinliler, Japonlar değil... Özgürlüğümü istediğimde karşımdaydınız. Adalet istediğimde karşımdaydınız. Eşitlik istediğimde karşımdaydınız. Dini inancım için bile bana Amerika'da destek vermezken başka

yere gidip sizin için savaşmamı istiyorsunuz...”

Muhammed Ali'nin unvanını ve pasaportunu aldılar, boks lisansını iptal ettiler. 5 yıl hapis ve 10 bin dolar para cezasına çarptırıldılar. Muhammed Ali, yanıtıyla ABD egemenlerini bir kez daha nakavt ediyordu:

“Beni hapse mi tıkmak istiyorsunuz? Olur, istediğinizi yapabilirsiniz. 400 yıldır zaten hapisteyim. Üç beş yıl daha yatacakmışım ne çıkar. Ama katillere yardım edip fakirleri öldürmek için 15 bin km’lik bir mesafe kat etmeyeceğim.”⁴

Vietnam halkının işgale karşı kahramanca direnişi Amerikan emperyalizminin yenilgiye uğramasının temel sebebi oldu kuşkusuz. Ancak bu direnişin Amerikan ordusuna verdirdiği kayıplar, genç bedenlerin savaştan ceset torbası içinde geri dönmesi ya da uzuvlarını kaybetmiş, yaralanmış on binlerce yoksul Amerikalının hem cephede hem de döndüklerinde memleketlerinde yaşadığı hayal kırıklığı, ABD’de savaş karşıtlığının beyazlar içerisinde de hızla yükselmesini beraberinde getirmişti. Bu durum, karşılaştığı muazzam direniş karşısında pek başarı şansı bulunmayan ABD emperyalizminin savaş iradesinin kırılmasında önemli bir rol oynadı. Şayet savaş karşıtı hareket olmasaydı, ABD devleti on binlerce genç vatandaşını harcamaya, milyonlarca Vietnamlıyı daha öldürmeye niyetliydi. Nitekim 1969 tarihinde ABD Başkanı Nixon, savaş karşıtlarını vatana ihanetle suçlayıp, protestoların hiçbir etkisinin olmayacağını ilan etmesine rağmen, yıllar sonra yayınladığı anılarında, savaş karşıtı hareketin, savaşı yoğunlaştırma planlarını bozduğunu itiraf edecekti. Gerçekten de Vietnam, Laos ve Kamboçya’da atılan bombaların miktarı 2. Dünya Savaşında Avrupa ve Asya kıtalarında atılan toplam bomba miktarının iki katından fazlaydı ve bu katliama ABD içinden dur denmeseydi, emperyalizmin vahşiliğini dizginleyecek bir iç mekanizması bulunmuyordu.

1973’te ABD Vietnam’dan çekilirken, New York Times gazetesinde hükümete yakın bir yazarsa şu itirafta bulunuyordu: “*ABD savaşın kaybeden tarafı olarak görünüyor. Tarih kitapları bunu böyle yazmak zorunda... Biz savaşı Mekong Vadisinde (Vietnam’da) değil, Mississippi Vadisinde (Amerika’da) kaybettik.*”

Kara Panter Partisi

Siyah Güç hareketinin içinden doğan Öz Savunma İçin Kara Panter Partisi, 1966’da California’nın Oakland kentinde Huey Newton ve Bobby Seale tarafından kuruldu. Sivil haklar hareketinin sınırlı başarıları ile yetinmeyen ve

daha radikal bir politika benimseyen bu parti, 1970'li yılların başlarına kadar etkili oldu. Politik etkisi ve mücadele yöntemi dünya çapında ilgi gördü. 1970 yılına gelindiğinde ABD'nin 68 kentinde şubesi bulunuyordu. Kara Panter gazetesinin tirajı ülke çapında yüz binlere ulaşmıştı.

Kara Panterler Frantz Fanon ve Malcolm X'in fikirlerinden etkilenmişti. Ezilenlerin milliyetçiliğini savunuyorlardı. Parti siyahların yaşadığı gettolarda mahalleler temelinde örgütleniyordu. Silahlı öz savunmayı örgütlemesi ve askeri disiplini, yoksul siyah kitlelerde güven duygusu uyandırıyor. İrkçi faşistler, siyahlara saldırdıklarında kendilerinin de kayıp vereceklerini bilme-lydiler. Faşistleri caydırmanın başka yolu yoktu...

Silahlı Kara Panterler siyahların yaşadıkları gettolarda devriye gezerek mahalle sakinlerini polis saldırılarına ve ırkçılara karşı koruyordu. Parti bütün siyahların silahlanmasını, başta askerlik hizmeti olmak üzere beyaz Amerika'ya karşı bütün yükümlülüklerden bağımsız tutulmalarını, hapisteki bütün siyahların salıverilmesini, ABD'nin yüzyıllardır süren ırkçı sömürünün bedeli olarak siyahlara tazminat ödenmesini talep ediyordu. 1960'ların sonlarında üye sayısı iki bini aşan örgüt, Siyah Güç hareketinin en önemli bileşeni haline gelmişti.

Örgütün politik etkisi üye sayısının çok ötesindeydi. Partinin etkili bir gazetesi vardı. Gazeteden yayılan sloganlar ve resimler siyah gettoların duvarlarını süslüyordu. Yapılan bir araştırma siyahların %90'ının yani milyonlarca siyahın Kara Panter Partisine sempatiyle baktığını gösteriyordu. Parti, mahallelerde örgütlediği sosyal faaliyetler sayesinde on binlerce kişiyi aktive ediyordu.

ABD egemenlerini asıl korkutan, örgütün siyahlar dışındaki muhalif kesimlerle kurmaya çalıştığı ilişkiydi. Örgütün "10 nokta" programı (10 maddelik talepler dizisi) toplumun diğer sol, demokrat ve ezilen kesimleriyle bir

araya gelmesini hedefliyordu. Bu talepler siyahların yanı sıra diğer ezilen ırkların özgürlüğünü, herkese çalışma hakkını, ücretsiz eğitim ve sağlık hakkını, ırkçı cinayetlerin durdurulmasını, kültürel soykırımın durdurulmasını ve tüm politik tutsakların özgür kalmasını içeriyordu.

Parti dönemin karakterine uygun olarak Maoizmi benimsemişti. 1950'li yıllardan itibaren dünyada resmi komünist hareket Çin ve SSCB bürokrasilerinin siyasi yönelimleri temelinde ayrışmıştı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) kapitalizm ile "barış içinde bir arada yaşamayı" savunuyordu. Çin Komünist Partisi (ÇKP) ise SBKP'yi ulusal kurtuluş hareketlerine sırt çevirerek ezilen uluslara ihanet etmekle suçluyor, ulusal kurtuluş hareketlerinin hamiliğini üstleniyordu. Çin, milliyetçi devrimci hareketlere siyasi destek; Maoizm ise ideolojik zemin sunuyordu.

Siyah milliyetçiliği temelinde kurulan Kara Panter Partisi ABD içindeki diğer azınlıklarla, Latin Amerika, Asya ve Afrikadaki devrimci mücadelelerle de dayanışma içerisindeydi. Vietnam, Kuzey Kore ve Çin'deki partilerle temaslar kurulmuştu. Hatta partinin bazı üyeleri Vietnam'da ABD ordusuna karşı savaşmaya gitmişti. Partinin sürgündeki liderlerinden Eldridge Cleaver Fransa'ya karşı savaşarak 1962'de bağımsızlığını kazanan Cezayir'de Kara Panter Partisinin temsilciliğini kurmuştu.

Uluslararası alanda Cezayir, Filistin, Vietnam gibi ülkelerdeki ulusal hareketleri destekleyen dönemin tanınmış aydınları, ABD'deki Kara Panter Partisini destekliyor, harekete meşruiyet ve popülerlik kazandırıyor. Partinin davetiyle ABD'ye gelen Avrupalı aydınlar, siyahların yaşadığı gettoları gezince "ABD'de sınıf savaşının bitmediğini" keşfediyor ve bunu açıkça da dillendiriyorlardı.

Parti, ABD'deki muhalif aydınlar ve sanatçılar nezdinde de destek bulmuştu. Elbette ABD egemenleri de boş durmuyordu. FBI, ilerici hareketlere destek veren aydınlara ve sanatçılara yönelik yalan haberler üretiyor, itibarsızlaştırma kampanyaları yürütüyordu.

Kapitalizmin 2. Dünya Savaşı sonrası yaşadığı muazzam ekonomik büyüme temposu 1965'den itibaren yavaşlama eğilimine girmişti. Latin Amerika'dan Afrika'ya ve Asya'ya kadar yayılan ulusal kurtuluş mücadeleleri genç nüfusu etkiliyordu. ABD emperyalizmi Vietnam'a yüz binlerce asker yığmış ve sert bir direnişle karşılaşmıştı. ABD Kongresi, öğrencileri askerlikten muaf tutan

yasayı kaldırıyor, üniversite gençliğini Vietnam batağına sürmek istiyordu. Buna ABD gençliği “Gitmiyoruz!” kampanyalarıyla yanıt veriyordu. Savaş karşıtı gençlik hareketleri ve ABD emperyalizminin insanlık suçlarına karşı yükselen tepkiler, ırkçılığa karşı mücadeleyle müttefik hale geliyordu.

Tüm bu hareketler ABD toplumunun ırkçılık kirinden arınması yolunda me-safe kat etmesini sağlayacaktı elbette. Devrimci bir parti önderliğinde yürüyen işçi sınıfı hareketi olsaydı, siyah hareketi hiç şüphesiz bunun en önemli müttefiki haline gelebilirdi. Yokluğu koşullarında ise bu tür ilerici-devrimci hareketlerin kendi başlarına kapitalist düzeni ortadan kaldıracak bir mücadele programı edinmesi mümkün değildi.

60’ların ve 70’lerin dünyasında devrimci-demokratik nitelikteki ulusal hareketlere küçük-burjuva radikalizmi damgasını vuruyordu. Bu durum, bu tür hareketleri devletlerin istihbarat teşkilatlarının kirli oyunları karşısında daha açık ve savunmasız hale getiriyordu. Nitekim ABD, bir yandan bazı yasal ödünler verip sosyal yardım programlarıyla siyahların tepkilerini yumuşatmaya çalışırken siyahların örgütlü güçlerini zayıflatacak her türlü “derin” çalışmayı icra etti.

FBI, Kara Panterleri “en büyük iç güvenlik tehdidi” olarak tanımlamıştı. McCarthy döneminde ABD’deki komünist hareketi yok etmek için yürütülen istihbarat programı (Cointel Pro) bu sefer Kara Panterlere karşı devreye sokuldu. Chicago, New York ve California’da polisle Kara Panterler arasında silahlı çatışmalar yaşandı. Örgüt liderleri hapsedildi. Partinin bazı lider kadroları, ev baskınlarında infaz edildi. Parti içinde karışıklık çıkarmak için ajanlar görevlendirildi. FBI, parti içinde ajan-provokatörlük ve dezenformasyon faaliyetlerini sistemli biçimde yürüttü.

Parti yoksul mahallelerde dayanışma ağları örmüştü. Gettolara ırkçı polis ya da çeteler giremiyordu. Bu gettolar bir nevi özerkleşmişti. FBI, polisin giremediği bu gettolara uyuşturucuyu ve mafyayı soktu. Bir zamanlar devrimci direnişle anılan Harlem gibi mahalleler ilerleyen yıllar içinde uyuşturucuyla ve sokak çeteleriyle anılır hale geldi. Gençleri devrimci kavgadan uzak tutmak için uyuşturucu batağına sürükleyip direniş merkezleri olan gettoları yozlaştırdılar. Siyahların pek azı burjuva sınıfa dâhildi. ABD kapitalizmi ezici çoğunluğu yoksul olan siyahlara sınıf atlayabilecekleri hayali pompalamalıydı. Lisede okuyan yoksul gençler sporcu bursu kazanarak çok pahalı üniversitelerde okuyabilir ya da müzikte, sahne sanatlarında elde edecekleri başarı-

larla ünlü olup sınıf atlayabilirlerdi!

Kara Panter Partisinin ileri gelenleri hapsedildi. Kara Panterler cezaevlerinde de direndiler, örgütlenme çabalarını sürdürdüler. Fakat sınıflar mücadelesinin katı gerçekleri hükmünü icra edecekti. Kararlılık, cesaret ve irade devrimci bir mücadelenin zafere ulaşması için gerek şarttır ama yeter şart değildir. Nitekim Kara Panterler 70’li yılların başlarından itibaren güç kaybetmeye başladılar. Mücadeleci unsurlar elimine edilmişti. 70’lerin ortalarında üye sayısı azalan Parti radikalizmden uzaklaşarak çalışmalarını siyahların mahallelerine sosyal hizmetler götürülmesi talepleriyle sınırlandırmaya başladı. Partinin ılımlı kanadı ABD sisteminin yasal sınırları içerisindeki bir sivil toplum kuruluşuna dönüştü. Radikal kanat ise lider kadroları arasındaki anlaşmazlıklar sonucunda 1982 yılında partiyi feshetti.

Kara Panter Partisi ve genel olarak Siyah Güç hareketi içerisindeki “kendi kaderini tayin hakkı” düşüncesi, yerel otonom bölgeler oluşturmaktan güney eyaletlerinde federal bağımsızlık elde etmeye varan çeşitli eğilimler barındırıyordu. ABD’nin demografik ve sosyal yapısı bu bağımsızlıkçı eğilimin tutarlı bir programa sahip olmasına imkân tanımıyordu. Siyahlar ülke nüfusunun %11’ini oluşturuyordu ve ülke sathına yayılmış halde yaşıyorlardı. Siyahların ülkedeki diğer ezilen etnik kimliklerle bir araya gelseler bile ABD burjuva devletini yenecek gücü yoktu. Beyaz işçilerin özellikle muhafazakâr kesimleri ırkçılıkla zehirlenmişlerdi. Ortalama yaşam standartlarının siyahlara göre biraz daha iyi olması kendilerini ayrıcalıklı hissetmelerine neden oluyordu. Beyazlarla siyahları yan yana getiren eylemlilikler de yaşandı. Örneğin 1967’de otomotiv sanayi kenti Detroit’deki ayaklanmada Polonya kökenli yoksul beyazlar da siyahların yanında yer aldılar. Bu birliktelik bazı yerel grevlerde de devam etti. Keza Vietnam savaşına karşı gösteriler siyahlarla beyazları yan yana getirdi ve bu birliktelik ABD emperyalizmini Vietnam’da yenilgiye sürükledi.

1950’lerde siyah nüfusun sadece %20’si seçmen olarak kayıtlıydı. 1970’lere gelindiğinde bu oran %60’ın üzerine çıkmıştı. Üniversiteye gidebilen siyah gençlerin sayısı onlarca kat arttı. Siyahların mücadeleyle kazandığı haklar siyah burjuva ve küçük-burjuvaların sayısında görece artışa yol açtı. Serbest meslek sahipleri, parlamenterler, senatörler, belediye başkanları arasında artık daha fazla siyah görülüyordu. Hatta 2008’de, egemenler, ABD’nin Irak

işgalinin ardından bozulan imajını düzeltmek ve sistemi aklamak için bir siyahı, Obama'yı, başkanlık makamına oturtma noktasına geldiler. Ancak siyahlarla beyazların ortalama gelir düzeyleri arasındaki fark kapanmadı. 2020 yılı itibarıyla ABD'de siyah bir ailenin ortalama yıllık geliri 41 bin dolarken, beyaz bir ailenin ortalama geliri 66 bin dolardır.

1960'larda ırkçılığın ve sömürünün türediği bataklığı, yani kapitalizmi alt etme potansiyel gücü beyazıyla siyahıyla sadece ABD işçi sınıfının elindeydi; halen de öyledir. Proleter sınıf temeline dayalı, iktidar perspektifine sahip devrimci komünist bir örgütün ve devrimci bir işçi sınıfı mücadelesinin yokluğu koşullarında yoksul siyah kitlelerin ırkçılığa ve kapitalizme karşı öfkесinin küçük-burjuva radikalizminin kanallarına akması kaçınılmazdı.

Siyahların barışçıl yöntemlerle sürdürdüğü sivil haklar mücadelesinden gettolaradaki silahlı çatışmalara ve cezaevlerindeki direnişlere kadar yaşanan tüm mücadeleler ırkçılığın geriletmesinde ve bazı yasal kazanımların elde edilmesinde etkili olmuştur. Öte yandan yürütölen bu mücadelelerin ezilenlerin hafızasına kazınması da çok önemli bir tarihsel kazanımdır. Haklı bir dava uğruna mücadeleye girişen ezilenler, dünyanın en güçlü ve müreffeh sayılan ülkesinde bile sisteme kafa tutabilmiştir. Milyonlarca insan özgürlük ve eşitlik uğruna yaşamlarını ortaya koymaya hazır olduklarını bir kez daha ispat etmişlerdir. Bugün ABD'de başlayıp dalga dalga dünyaya yayılan ırkçılık karşıtı protestolar, ezilen siyahların isyan geleneklerinden doğuyor, tarihsel köklerinden güç alıyor. Toplumsal mücadeleler zaman içinde kaybolup gitmezler, toplumsal hafızanın derinliklerinde yer edinirler. Günö gelir mücadelenin ateşi yeniden harlanır. Mücadele bayrağı gelenekten geleceğe taşınır.

-
- 1 Jim Crow: Thomas D. Rice tarafından 1830'larda yaratılmış bir tiyatro karakteridir. Irkçı-köleci egemen zihniyetin Afro-Amerikalı köleleri aşağılamak üzere türettiği bu karakter, paçavralar giymiş, hırpani şapkalı, yırtık ayakkabılı, tembel, ahmak, cahil bir tipoloji olarak resmedilmiştir. Köleliğin kaldırılmasının hemen ardından Güney eyaletlerinde kabul edilen ırkları sosyal hayatta ayırştırmak üzere çıkarılan yasalara verilen isim.
 - 2 Yüksek Mahkeme, ABD'de eyalet yasalarını ve hukukunu federe devletin anayasasına uygunluk açısından denetleme yetkisine sahip yüksek yargı organıdır. Türkiye'deki Anayasa Mahkemesine benzetilebilir.
 - 3 https://www.youtube.com/watch?time_continue=10&v=vP4iY1TtS3s&feature=emb_logo
 - 4 <https://www.youtube.com/watch?v=k9SmUjQiHxc>

